

MAHALAUA UNGURENI DIN CRAIOVA ÎN LUMINA DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE ȘI NUMISMATICE

Irina Maria Vlad*
Radu Gabriel Dumitrescu*

Cuvinte cheie: Muzeul Olteniei, mahala, Ungureni, descoperiri arheologice, cimitir.

Keywords: Museum of Oltenia, slum, Ungureni, archaeological discoveries, cemetery.

Rezumat: Începând cu vara anului 2018, Muzeul Olteniei a efectuat o săpătură de diagnostic arheologic la Biserica Sfântul Nicolae – Ungureni pentru a determina prezența sau absența materialelor arheologice, a structurilor, complexelor, în urma realizării centurii bisericii. Intervenția asupra monumentului istoric de secol XVIII a presupus efectuarea unor secțiuni arheologice, perpendiculare pe fiecare latură a bisericii.

În urmă cu două secole și jumătate, cimitirul mahalalei Ungureni se afla de jur-împrejurul bisericii, dar legea pentru înmormântări, decretată la 18 martie și promulgată la 27 martie 1864, a interzis săvârșirea oricărei „în mormântări în biserici [...] în orice edificiu în care se adună credincioșii de orice religie pentru celebrarea cultului lor [...] și nici chiar afară din aceste edificii, dacă aceste locuri se află în ocolul orașelor sau satelor”, astfel că înmormântările au avut loc în noul „Cimitir de roșu”. Cu toate acestea, se pare că au existat înmormântări în jurul bisericii și după anul 1864, dovadă fiind monedele de 2 și 5 bani 1867, descoperite ca inventar funerar în câteva morminte. Nivelarea terenului, în anul 1885, a dus la dispariția oricăror semne vizibile deasupra solului în zona bisericii.

În urma săpăturilor din anii 2018-2019 au fost depistate 58 de morminte al căror inventar nu este foarte bogat. Doar într-o treime din acestea se găsesc piese de podoabă (inele, cercei), accesorii de vestimentație și/sau monede.

În majoritatea cazurilor, monedele se găsesc alături de podoabe și sunt depuse în morminte atât între degete, cât și în zona pieptului.

În ceea ce privește monedele putem vorbi de emisiuni ungurești, otomane, austriece sau românești. În cele 12 morminte care conțineau inventar numismatic au fost descoperite 41 de monede și fragmente de monede care se eșalonează din punct de vedere cronologic în ecartul temporal 1579-1867. Cele mai multe piese au fost găsite în secțiunea I (latura de nord a bisericii), aici fiind descoperite 26 de monede, databile în secolele XVIII-XIX. În schimb, în secțiunea II (latura de sud a bisericii), pe lângă monede de secol XIX, întâlnim și câteva emisiuni databile în secolele XVI și XVIII. În secțiunea III (latura de est a bisericii) au fost depistate monede din perioada secolelor XVIII-XIX. În secțiunea IV (latura de vest a bisericii) nu au fost descoperite materiale arheologice.

* Muzeul Olteniei Craiova.

Din punct de vedere al nominalurilor, preponderente sunt cele de valoare mică: denari, akçe, parale, kreuzeri, bani, singura piesă de valoare mai mare fiind o monedă de 10 kreuzeri, din anul 1764, perforată.

Pieseile monetare de la Biserica Sf. Nicolae - Ungureni au fost extrase din circulația monetară a vremii și reprezintă un eșantion din numerarul mărunț, disponibil într-una din mahalalele aflate la periferia Craiovei în secolele XVIII-XIX.

Abstract: *Starting with the summer of 2018, the Museum of Oltenia has carried out an archaeological diagnostic excavation at the Saint Nicholas - Ungureni Church to determine the presence or absence of archaeological materials, structures, complexes, following the building of the church belt. The intervention on the historical monument from the 18th century involved the carrying out of archaeological sections, perpendicular to each side of the church.*

Two and a half centuries ago, the cemetery of the Ungureni Slum was around the church, but the law for burials, decreed on 18th of March and promulgated on 27th of March, 1864, forbade any “burial in churches [...] in any building which gather the believers of any religion to celebrate their worship [...] and not even outside these buildings, if these places are outside the cities or villages”, so that the burials took place in the new “Red Cemetery”. However, it appears that there were burials around the church even after 1864, evidence being the coins of 2 and 5 bani 1867, discovered as a funeral inventory in a few graves. The levelling of the land, in 1885, led to the disappearance of any visible signs above the ground in the area of the church.

After the excavations in 2018-2019, 58 tombs were found whose inventory is not very rich. Only in a third of these are jewellery pieces (rings, earrings), clothing accessories and / or coins.

In most cases, the coins are found next to adornments and are deposited in tombs both between the fingers and in the chest area.

As for the coins, we can talk about Hungarian, Ottoman, Austrian or Romanian monetary issues. In the 12 tombs containing numismatic inventory, 41 coins and coin fragments were discovered, which are chronologically staggered in the period 1579-1867. Most of the pieces were found in section I (north side of the church), with 26 coins being discovered here, dating from the 18th-19th centuries. On the other hand, in section II (south side of the church), in addition to 19th century coins, we also find some issues that date back to the 16th and 18th centuries. In section III (east side of the church), coins from the 18th -19th centuries were found. No archeological materials were discovered in section IV (west side of the church).

From the point of view of the nominal, the most valuable are the small ones: denari, akçe, para, kreuzer, bani, the only piece of greater value being a coin of 10 kreuzer, from 1764, perforated.

The monetary items from the Church of St. Nicholas - Ungureni were extracted from the monetary circulation of the time and represent a sample of the small cash, available in one of the slums on the outskirts of Craiova in the 18th-19th centuries.

Introducere

Apărute în jurul unor edificii de o importanță deosebită pentru urbe sau, mai târziu, prin alipirea unor comunități rurale, mahalalele sunt pentru prima dată atestate documentar la sfârșitul secolului al XVI-lea, sub denumirea de enorii.

Odată cu accentuarea influenței turcești, termenul „enorie” (greacă „enoria” = parohie), cu tentă religioasă, a fost înlocuit cu cel de „mahala”¹ (arabă și turcă „mahalle” = parte de oraș sau cartier), menționat pentru prima dată într-un act oficial la 18 iunie 1626. Aceste enorii sau mahalale se prezentau sub forma unor comunități semi-închise, comunicarea cu exteriorul, cu celelalte comunități fiind destul de redusă. Rareori membrii acestor comunități părăseau spațiul cunoscut al mahalalei pentru a se aventura în zone necunoscute².

În secolul al XIX-lea a apărut un nou termen „suburbia”, care a circulat în paralel, desemnând aceeași realitate urbană. Rezonanța ultimului termen, datorită provenienței sale, adăugându-se deteriorării termenului de mahala, a câștigat teren către secolul XX. Acest fenomen s-a datorat și unui decalaj cronologic între centru și zonele mai marginase³.

Nicio sursă documentară nu indică cu exactitate granițele mahalalei. Conceptul nu implică o delimitare spațială precisă și, în același timp, adesea pot surveni modificări privitoare la apartenența la o mahala sau alta. Delimitarea poate fi urmărită cu ajutorul principalelor artere de circulație ce separă între ele grupuri mari de mahalale, dar și de faptul că din mahala nu pot lipsi biserica și maidanul⁴.

Biserica a constituit centrul mahalalei, mahala ce reedita la scară orașul. Viața socială a mahalalei se concentra în zona bisericii – maidanul bisericii, care era un posibil loc de întâlnire al locuitorilor. Parohia avea un număr mic de enoriași, fapt ce înlesnea comunicarea și legătura spirituală între preot și enoriași⁵.

În interiorul mahalalei/enoriei funcționau reguli stricte ce priveau pe mahalagii pe de o parte și pe preoți, ca reprezentanți ai instituției bisericii, pe de alta. O mahala nu putea avea două biserici de enorie⁶.

Istoria mahalalei Ungureni

Din așezările „păstorilor ungureni”, în partea de miazăzi a orașului, s-a dezvoltat mahalaua Tabacilor, de-a lungul pârâului unde veneau să-și vândă oile la abatoarele din zonă și să-și argăsească pieile. Tot aici s-au „așezat” și primele măcelării. Acești ciobani veniți de „peste Carpați” și-au construit pentru nevoile spirituale două biserici: Sfântul Nicolae-Ungureni și Toți Sfinții-Bășica. După o însemnare făcută pe un minei, tipărit la Râmnic în octombrie 1776, biserica Sfântului Nicolae se afla în mahalaua Tabacilor în anul 1784, dar pe o altă filă, o altă însemnare din 1 iunie 1813 notează: „această sfântă carte ce se numește iaste a Sfântului Nicolae ot Ungureni”⁷. Astfel, la începutul secolului al XIX-

¹ Brătescu 2017, p. 159-172.

² Stănculescu 2000, p. 137-138.

³ Scripcariu 2003, p. 379.

⁴ Scripcariu 2003, p. 380-381.

⁵ Voiculescu 1997, p. 149-150.

⁶ Scripcariu 2004, p. 169.

⁷ Apud Dinculescu 1942, p. 45.

lea, pe dealul din sud se afla mahalaua Ungurenilor (Pl. I), spre sud-vest cea a Bogdanului⁸, iar mahalaua Tabacilor se limita doar la zona străzii Pârâului.

După 1870-1871, mahalaua Ungureni cuprindea și pe cea a Bogdanului, aceasta din urmă apărând în documente drept „mahalaua Bogdariu ce-i zice în Ungureni” (1865) sau „Mahalaua Ungureni numită și Bogdan” (1870)⁹ cele două denumiri circulând în paralel o perioadă, pentru ca mai apoi denumirea de Ungureni, mahala mai veche și mai întinsă, să devină singulară.

În anul 1834, Catagrafia plășii orașului Craiova consemna 1650 de familii în localitate, în cuprinsul mahalalei Ungureni fiind menționate 136 de familii¹⁰. În 1835, mahalaua avea 139 de familii și cuprindea numeroase locuri virane¹¹. Peste trei ani, în septembrie, numărul familiilor crește la 154, fiind cea de-a doua ca mărime, după mahalaua Sf. Gheorghe Vechi¹². Numărul crește constant, în 1845 fiind vorba de 187 de familii¹³, locuitorii având meserii diverse: cârciumari, matrapazi, pescari, cojocari subțiri, tabaci (cei mai numeroși), olari¹⁴, brutari, lăcătuși sau măcelari¹⁵.

În anul 1838, de când datează prima catagrafie completă a Craiovei, orașul avea 11268 de locuitori (2538 familii), ceea ce îl plasa pe locul doi între cele 34 de orașe și târguri din Țara Românească, după București. La acea dată orașul era împărțit în trei sectoare locuite după cum urmează: sectorul Vopseaua Roșie – 802 familii, sectorul Vopseaua Albastră – 820 familii și sectorul Vopseaua Galbenă – 916 familii¹⁶.

Orașul, împărțit mai întâi în trei sectoare, avea în anul 1845 două sectoare numite Culoarea roșie (în părțile estice și sudice) și Culoarea galbenă (spre vest și nord). În acest an în Craiova casele erau răsfirate, străzile întortocheate, iar locurile virane atingeau numărul de 326 (69 în Vopseaua roșie și 257 în Vopseaua Galbenă).

La mijlocul secolului XIX Craiova era mărginită de opt bariere: a Bucureștiului – spre est; a Caracalului și a Calafatului – spre sud; a Bucovățului și a Brestei – spre vest; a Cernețiului sau Severinului – spre nord-vest și a Amărăzii și a Vâlcei – spre nord (Pl. II).

⁸ Nume dat locurilor aflate în preajma Fântâni cu Țeapă, dispărută azi, al cărui ctitor a fost un anume Bogdan Micioca: Mil-Demetrescu 1925, p. 116-117.

⁹ Buzatu 1960a, p. 380.

¹⁰ Avram *et alii* 2005, p. 37, nota 97.

¹¹ Dinculescu 1942, p. 45.

¹² Bulat 1924, p. 536.

¹³ Ionescu 1965, p. 455.

¹⁴ Conform „Catastihului de patentari neguțatori și meseriași al orașului Craiovei întocmiți dă la întâiu iulie cu anu 1831” apud Popescu-Cîlieni, Bălintescu 1957, p. 168-202.

¹⁵ Ultimei trei embaticari ai bisericii între 1828-1878: Buzatu 1960a. **Embaticul** era un sistem practicat pe scară largă în secolul XIX până spre 1889, legile din 1906 și 1921 punând capăt acestui sistem. El se constituia dintr-o dare anuală și privea terenurile aflate în proprietatea bisericii, putând fi plătită în bani sau ocale de ceară; actul civil se încheia de față cu martori. Dacă nu se onora „contractul” timp de trei ani consecutiv, bisericii îi revenea terenul dar și clădirile ridicate ulterior pe acesta. Veniturile bisericii, provenite din embaticuri, erau administrate de epitropi, care erau numiți sau aleși. În 1850 (11 oct.), dispoziția domnitorul Barbu Știrbei stabilește ca pentru fiecare biserică să fie aleși doi epitropi, unul din partea ctitorilor și altul din partea statului. Cei doi administrau împreună și răspundeau în fața magistraților la începutul anului, despre activitatea lor și despre propunerile viitoare (Avram, Ciobotea 1998, p. 135).

¹⁶ Avram *et alii* 2005, p. 38.

Primul plan de sistematizare a Craiovei datează din 1855, când s-au dat nume străzilor, s-au numerotat casele și s-a fixat centrul orașului în locul de intersecție al „uliței care venea de la bariera Bucovățului și mergea până la bariera Bucureștiului” cu ulița dinspre bariera Amărăzii, care străbătea tot orașul „de-a curmezișul” spre sud¹⁷. Aceste două străzi împărțeau orașul în patru sectoare, două în Culoarea Galbenă și două în Culoarea Roșie. Mahalaua Ungureni era situată în sectorul Vopsea roșie, la periferia orașului, spre bariera Caracalului.

Biserica

Ctitorii bisericii de „zid” sunt doi frați, Alexe și Constantin Becheanu¹⁸, negustori de origine ardeleană, menționați ca „biv vel cluceri”, foști mari cluceri într-o „delă (dosar *n.n.*) arătătoare a bisericilor la anul 1838”¹⁹.

Biserica a fost ridicată pentru necesitățile unei comunități deja existente, mai întâi din lemn²⁰, apoi din cărămidă în anii 1774-1780, în jurul datei ridicării lăcașului existând două propuneri. Pisania veche nu se mai păstrează, iar cea de-a doua pisanie, așezată cu ocazia reparației de la 1864, este reprodusă sub două variante²¹. Cu ocazia reparațiilor din anul 1926, s-a realizat o altă pisanie, dar care nu este momentan fixată pe biserică.

În documente este numită fie „biserica Ungureanului” (1761), „biserica Ungurelului” (1859) sau „Sf. Nicoale ot Ungureni”²².

Biserica are formă de corabie cu altar poligonal în șapte laturi și pridvor închis, cu șase stâlpi scoși în relief. Turla, pătrată la bază, este folosită pentru clopotniță. Fațada este pictată, în schimb ocnițele de deasupra și brâul exterior nu sunt pictate. În interior, două coloane circulare de susținere despart pronaosul de naos.

Pictura veche nu se păstrează, ca și cea din anul 1864, ce a fost acoperită cu excepția chipurilor sfinților Ioachim și Ana. Pictura actuală datează din anii '40 ai secolului XX, realizată fiind în stil neo-bizantin de Șt. Calopăreanu. Cu ocazia lucrărilor actuale, pictura va fi restaurată.

Reparații – de-a lungul timpului, unele lucrări i-au modificat parțial înfățișarea, care i-a fost ulterior redată în perioada 1943-1947²³, sub supravegherea Comisiei Monumentelor Istorice. Astfel, între 1860-1864, în urma lucrărilor susținute de paharnicul Nicolae Chițescu „urmaș ctitoresc” bisericii i se închide în zid pridvorul și se desființează zidul ce despărțea pronaosul de naos, lăsându-se cele două coloane de susținere²⁴. Alte lucrări au loc în anii 1826, 1866, 1914, 1926, 1928, 1938-1939²⁵.

¹⁷ Avram *et alii* 2005, p. 47-51.

¹⁸ Așa cum apar în catagrafia de la 1813-1815 – apud Avram, Ciobotea 1998, p. 60.

¹⁹ Buzatu 1961, p. 608.

²⁰ În „dela” mai sus menționată, anul 1720 este dat ca an de construcție. Într-un alt document apare un anume „popa Anghel de la biserica Ungureanului”, ce vine în sprijinul susținerii acestui fapt.

²¹ Cele două date (1774-1780 și 1821) și discuțiile asupra lor sunt redată la Buzatu 1960a, p. 647-649.

²² Buzatu 1960b, p. 646-647.

²³ Opriș 1988, p. 114.

²⁴ Ionescu 1957, p. 804.

²⁵ Buzatu 1960b, p. 649.

Cercetarea arheologică. Stratigrafia generală

În vara anului 2018, ca urmare a proiectului de „restaurare, consolidare și punere în valoare a Bisericii Sf. Nicolae Ungureni”, Muzeul Olteniei a întreprins o cercetare arheologică ce avea ca obiectiv „determinarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor și a complexelor”.

Prima etapă a cercetării s-a desfășurat în perioada august-octombrie 2018, săpătura arheologică fiind reluată la sfârșitul lunii noiembrie a anului 2019.

Intervenția asupra monumentului istoric de secol XVIII a presupus efectuarea unor secțiuni arheologice, perpendiculare pe fiecare latură a bisericii (Pl. III). În cursul anului 2018 s-au efectuat trei secțiuni trapezoidale pe lateralele nord (secțiunea I), sud (secțiunea II) și pe cea estică (secțiunea III), iar în anul 2019 o a patra secțiune, pe latura vestică. Amplasarea și lungimea acestora au fost impuse de situația din teren²⁶ și de împrejurimea modernă a bisericii: S I = 1,30/1,60×5,80 m (Pl. IV), S II = 1,80/1,95×4,40 m (Pl. VII-VIII), S III = 1,40/1,80×5 m (Pl. X), S IV = 1,30×2,60 m (Pl. XIII/1). Adâncimea de săpare atinsă în fiecare secțiune în parte a depins de configurația terenului, dar și de menținerea securității lucrărilor²⁷. Astfel, în prima secțiune nu a fost atins nivelul steril din punct de vedere arheologic.

Descrierea situației stratigrafice este următoarea:

- stratul vegetal cu o grosime de 15 cm. Precizăm faptul că terenul a fost nivelat atât în 1885²⁸, cât și în perioade mai recente, prin lucrări de amenajare a unei alei sau a introducerii unui sistem de iluminare exterioare a clădirii;

- strat de cultură, de culoare cenușie, amestecat cu bucăți de cărămidă, tencuială și calcar, ce coboară până la o adâncime de 0,70-0,80 m;

- strat de pământ negru, nivel arheologic, cu o grosime de 30 de cm;

- stratul de pământ viu, galben-castaniu, steril;

- fundația bisericii a fost observată până la 1,40 m²⁹.

Rezultatele cercetării

Din cele patru secțiuni deschise, doar în primele trei au fost reperate morminte și elemente de cultură materială din secolul XIX. Secțiunea realizată în anul 2019 a fost sterilă din punct de vedere arheologic.

Pe suprafața celor trei secțiuni menționate au fost surprinse și cercetate 58 de morminte de bărbați, femei și copii³⁰; alte morminte au fost surprinse parțial în limitele săpăturii, într-un singur caz realizându-se o casetă (în secțiunea nordică, fiind vorba de M 16).

Adâncimea la care au fost descoperite mormintele variază între 0,30 și 1,30 m.

²⁶ Primele trei secțiuni au fost trasate între picioarele schelei ridicate pentru restaurare. Lățimea acestui spațiu a impus lățimea secțiunii la unul din capete, ulterior săpătura lărgindu-se; de aceea forma este cea trapezoidală.

²⁷ S I având o adâncime de 1,50/1,90 m, S II -1,35/1,65 m, S III -1,40 m, iar S IV -1,60 m.

²⁸ Dinculescu 1942, p. 88.

²⁹ Fundația a putut fi surprinsă în cele trei secțiuni realizate în cursul anului 2018. În acest spațiu limitat, nu s-a putut stabili nicio corespondență cu o clădire anterioară acesteia. Doar pe latura sudică s-a putut observa un zid adosat (Pl. IX, fig. 1).

³⁰ Nu s-a realizat o identificare antropologică a celor îngropați aici, observațiile din teren și obiectele de inventar fiind cele care au determinat eventuale precizări referitoare la sex și vârstă.

Lucrări moderne de amenajare au deranjat materialul osteologic al câtorva morminte, iar într-o groapă menajeră, aflată la o adâncime de 0,35 m (S II), s-au găsit fragmente de la o cădelniță, cu cenușă și câteva recipiente, întregi sau fragmentare, de sticlă, de uz farmaceutic.

În secțiunea nordică, cablul electric introdus a trecut pe lângă o ulcică din sec. XIX, în care se afla o monedă de argint perforată (3 kreuzer Franz I, 1828). Vasul a fost depus la o adâncime de -0,50 m și era înconjurat de fragmente de cărămizi și olane.

În stratul vegetal al secțiunii III (perpendiculară pe zona altarului), la -0,10 m, în colțul de nord-vest, într-o ulcică fragmentară, din care s-a păstrat doar partea inferioară, au fost depuse patru monede otomane: trei parale din secol XIX și o akçe Ahmed III (1703-1730).

În secțiunea I, la o adâncime de 1,20 m și pe o suprafață de 1,60×2,20 m, a apărut un complex arheologic, de formă regulată, cu bucăți de cărămidă, urme de arsură și fragmente ceramice aparținând atât perioadei daco-romane cât și medievale (Pl. XIII/2).

Cimitirul bisericii s-a suprapus peste locuiri mai vechi, în urma săpăturilor rezultând material ceramic dacic și daco-roman, dar și aparținând secolelor IV-VI, respectiv VIII-IX (Pl. XIV-XVI). O informație în acest sens o aduce Octavian Toropu³¹. Astfel, cu ocazia unor lucrări edilitare, în apropierea cimitirului Ungureni, în februarie 1970, a fost distrus un mormânt de înhumăție din inventarul căruia s-au păstrat doar două piese, datate în perioada medievală timpurie: o cană și o sabie.

În interiorul bisericii, cu ocazia refacerii pardoselii, în pronaos, pe laterala nordică, a fost surprins un mormânt. Aceasta era delimitat de cărămizi, având așezată deasupra o cărămidă cu semnul crucii (MOC nr. inv. I 56452 - Pl. XIV/1).

Cimitirul mahalalei se întindea cel puțin pe trei dintre laturile bisericii și nu doar în limitele de azi ale acesteia, limite impuse săpăturii arheologice. Surse orale (preoții și locuitorii străzii Ana Ipătescu) menționează că la refacerea terasamentului stradal s-ar fi găsit „numeroase oase”, cimitirul întinzându-se și în afara actualei proprietăți a bisericii. Nu putem astfel preciza mărimea cimitirului sau numărul total de morminte.

Cronologia cimitirului

Practica înmormântărilor în curtea bisericii era rezervată mai ales preoților, dar spațiul sacru i-a atras și pe ceilalți enoriași. Încercările de reglementare au existat încă din vremea Regulamentelor Organice, reluate ulterior de Alexandru Ioan Cuza în 1864, dar obiceiurile nu se schimbă în aceeași zi, iar interdicțiile de înmormântare în interiorul bisericii sau în curțile acestora au fost ignorate.

Acesta este și cazul cimitirului mahalalei Ungureni, unde înmormântările au loc de la sfârșitul secolului XVIII până în preajma anului 1870, când se va da în funcțiune efectivă noul „Cimitir de roșu”³². Catagrafia din 1867 menționează în jurul bisericii o „gropiște despărțită de ulucă”³³.

În cadrul mormintelor s-au descoperit peste 40 de monede, depuse ritual, piese care ne ajută să precizăm limitele cronologice ale cimitirului, menționând însă că unele

³¹ Toropu 1972, p. 90-91.

³² În 1871 se înființează cimitirele noi Sineasca și Ungureni: Vincenz 1926, p. 334.

³³ Buzatu 1960a, p. 652.

monede timpurii au fost folosite doar ca monedă-obil, fiind asociate cu monede sau cu obiecte de podoabă și accesorii vestimentare datate în secolul XIX.

Ceramica descoperită în morminte, fragmentară, de uz comun, îți găsește corespondență în colecțiile etnografice.

Aspecte ale ritului și ritualului de înmormântare

Cimitirul aparține mahalalei, depunerea defuncțiilor fiind în concordanță cu ritul creștin, fiind orientați V-E. Înhumările au fost făcute în decubit dorsal, cu fața spre est, nord sau sud. În două situații, considerate de noi excepții, defunctul a avut capul la răsărit; este vorba de M 2 din S I și M 3 din S III, aflate la o adâncime cuprinsă între 0,40-0,55 m. Cel de-al doilea caz, cel al mormântului din secțiunea estică, atrage atenția și prin faptul că deasupra sa, în dreptul bazinului, așezat cu grijă, a fost descoperit craniul unui copil mic (M 4), fiind vorba probabil de o înmormântare dublă, a mamei și a copilului.

În restul cazurilor vorbim de înmormântări simple, individuale, în 22 de cazuri fiind surprinse urmele sicriului (lemn, cuie, nituri de bronz) și resturi de țesătură de la acoperământ, galoane de diferite lățimi, ce au prezente niturile de prindere, sub bumbii metalici păstrându-se bucăți de lemn putrezit (S III M 15).

Numeroase fragmente provenind dintr-o țesătură broșată, fragmente dintr-un galon îngust, cu fir de bumbac și cupru, constituit sub forma a trei cruci, dar și cei patru ciucuri, păstrați în diferite stadii de conservare, au constituit veșmântul unui preot, înmormântat și el după rigorile creștine (S III M 8, Pl. XI).

În cadrul cimitirului a fost practică și reînhumarea (opt cazuri). În cazul reînhumărilor au fost păstrate și reîngropate doar o mică parte din oase, uneori doar craniul.

Poziția brațelor a putut fi luată în considerare pentru un număr de 21 de morminte; restul mormintelor fie au avut partea superioară a corpului în afara săpăturii, fie au fost deranjate de alte înmormântări, intervenții moderne sau în timpul săpăturii.

Întâlnim următoarele variante:

- cu mâinile împreunate pe piept – cele mai numeroase, jumătate din cazurile observate;

- cu mâinile împreunate pe bazin;

- pe abdomen;

- între picioare (S I M2);

- una la piept, alta pe abdomen (S I M16).

Cazurile în care întâlnim un braț pe lângă corp, iar celălalt așezat deasupra corpului (S II M11, S III M15) sau când una din mâini este îndoită înspre exterior (S I M1) sunt mai degrabă situații accidentale, membrele fiind posibil să fi alunecat post-depozițional³⁴.

Cu excepția monedelor, a fragmentelor ceramice și a unor descoperiri izolate (resturi de lemn, depuse pe piept, ce provin probabil de la o cruce: S I M16 și S III M8), piesele de inventar descoperite (podoabe, accesorii vestimentare) nu pot fi legate de ritualul funerar.

³⁴ Regăsim aceeași situație și în cadrul cimitirului de la Tunari, jud. Ilfov: Mănuclu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 194.

Descoperirile monetare din necropola de la Sf. Nicolae-Ungureni

În cimitirul din zona bisericii Sf. Nicolae-Ungureni, cea mai timpurie monedă scoasă la lumină este un denar imperial emis de Ungaria în timpul domniei lui Rudolf al II-lea (1576-1612), iar cele mai recente sunt emisiunile de 2 și 5 Bani 1867, bătute de România în vremea lui Carol I (1866-1914). Observăm că, potrivit datării monedelor-obol, cimitirul de epocă modern târzie de la Sf. Nicolae-Ungureni s-ar putea întinde pe o perioadă de aproape trei secole. În realitate, datarea monedelor intră în neconcordanță cu datarea conferită de cercetarea stratigrafică și arheologică și a restului mobilierului funerar.

În cimitirul din zona bisericii Sf. Nicolae-Ungureni, drept monedă-obol sunt folosite și monede din epoci mai timpurii. Fenomenul nu este singular sau neobișnuit, obiceiul fiind întâlnit și în alte necropole, mai ales în zone în care se înregistrează un deficit de numerar. Astfel, o parte a materialului numismatic nu poate fi utilizat ca element de datare.

În urma săpăturilor din anii 2018-2019 au fost depistate 58 de morminte al căror inventar nu este foarte bogat. Doar într-o treime din acestea se găsesc piese de podoabă (inele, cercei), accesorii de vestimentație și/sau monede.

În majoritatea cazurilor, monedele se găsesc alături de podoabe și sunt depuse în morminte atât între degete, cât și în zona pieptului sau a omoplaților.

În cele 12 morminte care conțineau inventar numismatic au fost descoperite 41 de monede și fragmente de monede. Cele mai multe piese au fost găsite în secțiunea I (latura de nord a bisericii), aici fiind descoperite 26 de monede, databile în secolele XVIII-XIX. În schimb, în secțiunea II (latura de sud a bisericii), pe lângă monede de secol XIX, întâlnim și câteva emisiuni databile în secolele XVI și XVIII. În secțiunea III (latura de est a bisericii) au fost depistate monede din perioada secolelor XVIII-XIX. În secțiunea IV (latura de vest a bisericii) nu au fost descoperite materiale arheologice.

Din punct de vedere al nominalurilor, preponderente sunt cele de valoare mică: denari, akçe, parale, kreuzeri, bani, singura piesă de valoare mai mare fiind o monedă de 10 kreuzeri, din anul 1764, perforată. Inventarul numismatic al mormintelor indică o populație modestă, atât ca statut social, cât și ca putere financiară.

Locul de emisie al monedelor este variat, ele fiind bătute de către Imperiul Romano-German, Imperiul Otoman, Imperiul Austriac și România, în timpul domniei a nouă emitenți.

Din punct de vedere al statului emitent, din totalul monedelor descoperite în necropola de la Sf. Nicolae-Ungureni, emisiunile Imperiului Austriac (16 exemplare) sunt cele mai numeroase. Emisiunile Imperiului Otoman însumează 12 exemplare, situându-se astfel pe locul secund. Pe locul al treilea se situează cele 10 exemplare de 2 și 5 Bani 1867 ale României. În fine, ultimul loc îl ocupă emisiunile Imperiului Romano-German pentru Ungaria și Boemia, iar o monedă nu a putut fi identificată din cauza stării precare de conservare.

Prezența în necropola de epocă modern-târzie de la Sf. Nicolae-Ungureni a unei emisiuni datând din secolul al XVI-lea (denar Rudolf al II-lea), personal nu o considerăm o urmare a rămânerii în circulație vreme îndelungată. Depunerea acestei monede în morminte de secol XVIII-XIX indică mai degrabă o renunțare la ea. Un argument în acest sens este și faptul că până în prezent nu a fost descoperit niciun depozit monetar de secol XIX care să conțină și monede din veacul al XVI-lea. O populație căreia îi sunt accesibili banii din

aramă³⁵, nu se va lipsi de monedele de argint decât în cazul în care acestea sunt ieșite demult din circulație. După părerea noastră, faptul că o monedă de secol XVI a fost păstrată un timp atât de îndelungat sugerează mai degrabă o „tezurizare” a acesteia, prin prisma materialului din care era confecționată.

Pentru o înțelegere facilă a materialului numismatic descoperit în necropola de la Sf. Nicolae-Ungureni am încercat să organizăm catalogul monedelor pe spații monetare³⁶, care au fost aranjate ținând cont de cea mai veche emisiune; apoi, în interiorul acestora, monedele au fost ordonate pe emitenți, nominaluri și monetării.

Monedele **Imperiului Romano-German** sunt emise în numele împăraților din Casa de Habsburg pentru Ungaria și Boemia (cat. nr. 1-2). Exemplarul cel mai timpuriu este denarul emis în anul 1579 de monetăria de la Kremnitz (cat. nr. 1, Pl. XXVII/1). Această monetărie a fost cea mai însemnată din Ungaria, aflată sub control habsburgic, fiind folosită, mai ales, pentru baterea monedei din argint (cu siglele K-B pe revers)³⁷. Producția acestui atelier a fost una considerabilă, aici avându-și originea majoritatea emisiunilor imperiale descoperite în Țările Române³⁸. Denari de la Rudolf al II-lea, descoperiți în context funerar, mai sunt cunoscuți în Țara Românească în descoperirile de la Biserica *Nașterea Maicii Domnului* „Zlătari”³⁹ din București și la Vitan-Bârzești⁴⁰, jud. Ilfov.

În ordine cronologică, pentru emisiunile europene, denarului de la Rudolf al II-lea îi succede o piesă de 10 kreuzer emisă în atelierul din Praga pentru Maria Theresia (1740-1780). Astfel de emisiuni sunt semnalate atât în tezaure, cât și în descoperiri izolate. În context funerar, piese de 10 kreuzer de la Maria Theresia nu ne sunt cunoscute în alte descoperiri din Țara Românească.

Monedele **Imperiului Otoman** ocupă locul secund din punct de vedere al numărului de piese (29,26 %) și al vechimii (cat. nr. 3-14). Cele mai timpurii monede sunt emisiunile din timpul sultanului Ahmed III (1703-1730) și o para din vremea lui Mustafa III (1757-1774), iar cele mai recente piese otomane sunt paralele din timpul lui Mahmud II (1808-1839) și o para din anul I al domniei sultanului Abdul Medjid (1839-1861). Dintre monedele otomane cel mai bine reprezentate în necropola de la Sf. Nicolae-Ungureni sunt paralele. Acest nominal, originar din Egiptul preotoman, și-a depășit statutul de emisiune locală, spre mijlocul secolului al XVII-lea, fiind adoptat la nivel central, cu dublu rol, ca monedă reală și ca monedă de cont. Sub Ahmed III paraua a fost impusă definitiv în întreg Imperiul, devenind, astfel, monedă indispensabilă tranzacțiilor cotidiene. A fost bătută în mari cantități, atât la Constantinopol, cât și la Cairo⁴¹. Descoperirile monetare demonstrează o prezență semnificativă a acestui nominal pe piața Țărilor Române⁴².

³⁵ Situație care se regăsește și prin depunerea a 23 de monede de aramă (1 Kreuzer 1816, 2 Bani 1867 și 5 Bani 1867) din cele 41 descoperite.

³⁶ Pentru această manieră de ordonare a monedelor a se vedea Butnariu 1998, p. 161; Butnariu 2004, p. 76; Butnariu 2005, p. 265.

³⁷ Huszár 1979, p. 24; Chirilă *et alii* 1980, p. 67; Pohl 1982, p. 48-50.

³⁸ Murgescu 1996, p. 105 (nota 1), 110.

³⁹ Mănuclu-Adameșteanu, Pîrvulescu 2011, p. 344.

⁴⁰ Mănuclu-Adameșteanu, Pîrvulescu 2011, p. 350.

⁴¹ Vilcu 2009, p. 210, 240.

⁴² Vilcu 2009, p. 273-325.

Exemplare similare cu cele descoperite la Sf. Nicolae-Ungureni ne sunt cunoscute în necropolele de la Cătălui-Căscioarele⁴³, Cernica⁴⁴, Tunari⁴⁵, Mănăstirea Chiajna-Giulești⁴⁶ din jud. Ilfov și Bisericile Sf. Nicolae „Albă”⁴⁷ și *Schimbarea la Față* „Flămânda”⁴⁸ din București.

Monedele **Imperiului Austriac** datează din epoca Franz I (1792-1835) – piese de 1 kreuzer 1816 și până în vremea lui Franz Joseph (1848-1916) – piese de 6 kreuzer 1849 (cat. nr. 15-30). Sunt monede mărunte, în cadrul cărora o grupă compactă o alcătuiesc emisiunile de cupru – 12 exemplare – formată din nominaluri de 1 kreuzer. La Sf. Nicolae-Ungureni cele mai numeroase sunt monedele emise în vremea domniei lui Franz II (I) (1792-1835) – 14 exemplare. Din rândul acestora majoritatea covârșitoare sunt nominalurile de 1 kreuzer 1816 – 12 exemplare, bătute în monetăriile din Viena (8 exemplare), Kremnitz (3 exemplare) și Schmöllnitz (1 exemplar).

Suntem de părere că pătrunderea monedelor austriece pe piața Țării Românești a avut loc pe mai multe căi: militară, comercială și oficială. Pe cale militară, atât confruntările austro-ruso-otomane și ruso-otomane din anii 1787-1791, respectiv 1806-1812, 1828-1829 și 1829-1834, cât și intervențiile otomane, ruse și austriece din timpul revoluției de la 1848 și al Războiului Crimeii (1853-1856), au fost furnizoare a unei cantități substanțiale de monede. Prin intermediul comerțului, emisiunile monetare ale împăraților habsburgi au ajuns în Țările Române grație înlăturării treptate a monopolului otoman asupra comerțului, prin tratatele de la Kuciuk-Kainargi (1774), Akkerman (1826), Adrianopol (1829) și Paris (1856) și, mai ales, în urma unirii Principatelor Române (1859). Pe cale oficială, administrația statului, prin împrumuturile trezoreriei, era cea care aducea și scotea pe piață cantități importante de monede austriece de 1 kreuzer de bronz și de 3 și 5 kreuzer de argint. Prezența lor în cantitate mare, mai ales a nominalurilor de aramă, nu este surprinzătoare. Permanentele războaie în care era prinsă au impus Austriei baterea în mari cantități a monedelor de aramă. În 1816 au fost emise monede noi – de 1, ½ și ¼ kreuzer – iar celor vechi li s-a redus valoarea – exemplarele de 30 și 15 kreuzer devenind de 6, respectiv 3 kreuzer. Nominalurile respective nu numai că au inundat piața imperiului, dar au fost și exportate cu larghețe⁴⁹.

Emisiunile monetare ale **României** sunt prezente în număr de 10 exemplare, exclusiv emisiuni din 1867 (cat. nr. 31-40). Pentru România, neavând la acea dată o monetărie, emisiunile au fost executate în Marea Britanie, la Birmingham, de către firmele Watt&Co și Heaton. Monedele românești reprezintă, de altfel, și cele mai recente monede descoperite în necropola de la Sf. Nicolae-Ungureni. Astfel de piese ne sunt cunoscute și în alte descoperiri cu caracter funerar din Valahia, cum sunt cele de la Tunari, jud. Ilfov⁵⁰ și Biserica *Schimbarea la Față* „Flămânda”⁵¹ din București.

⁴³ Cantacuzino, Trohani 1979, p. 310, M 34, p. 317, M 41, M 44.

⁴⁴ Cantacuzino, Trohani 1981, p. 223, M 2.

⁴⁵ Mănuclu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 256, nr. 266, p. 259-260, nr. 295-307, p. 269-276, nr. 411-486, p. 277-278, nr. 499-503.

⁴⁶ Mănuclu-Adameșteanu, Pîrvulescu 2011, p. 346-347.

⁴⁷ Mănuclu-Adameșteanu *et alii* 2015, p. 38-39, nr. 2-6.

⁴⁸ Mănuclu-Adameșteanu, Pîrvulescu 2011, p. 338-340.

⁴⁹ Mănuclu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 210.

⁵⁰ Mănuclu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 237-242, nr. 137-195.

⁵¹ Mănuclu-Adameșteanu, Pîrvulescu 2011, p. 338.

În urma analizei materialului numismatic provenit din cimitirul de la Sf. Nicolae-Ungureni repartiția pe secole a monedelor este dezechilibrată, cu o pronunțată prezență a emisiunilor de secol XIX:

Imperiul Romano-German (2 ex.) – sec. XVI-XVIII;

Imperiul Otoman (12 ex.) – sec. XVIII-XIX;

Imperiul Austriac (16 ex.) – sec. XIX;

România (10 ex.) – sec. XIX.

Valoarea minoră a materialului numismatic provenit din necropola de la Sf. Nicolae-Ungureni nu reprezintă un fapt aparte, specific zonei respective. Fenomenul este general valabil pentru vremurile moderne (sfârșitul secolului al XVIII-lea – secolul al XIX-lea) din cauza situației precare a Țărilor Române: regim de monopol al Porții otomane, haos monetar și fiscal, ori prezența frecventă a trupelor otomane, țariste sau austriece. Această precaritate a generat pe piața monetară, nu o dată, un fenomen de migrare a nominalurilor de valoare, din aur sau argint. Acestea luau calea Imperiilor otoman și țarist sub formă de diverse plăți, taxe, dări și obligații, pe piața internă rămânând o mare masă de monede divizionare, mai ales din bronz, otomane și europene⁵².

Ceramica

Materialul ceramic descoperit în timpul cercetării arheologice evidențiază locul de întâlnire al arheologiei cu etnografia. Vasele sau fragmentele ceramice depuse în morminte nu doar facilitează precizarea momentului îngropării, ci și ilustrează modul prin care oamenii din secolul XIX vedeau moartea. O serie de obiceiuri pregăteau călătoria defunctului⁵³, precum spargerea vasului în care se ținea apa folosită la „scalda” mortului sau a celui care conținea ofrandele de mâncare. Ulterior, fragmentele erau depuse pe coșciug sau în mormânt.

Astfel, în nouă morminte s-au descoperit fragmente provenind de la oale, ulcele, strachini sau farfurii. Ca formă, cel mai des întâlnită este ulcica, urmată de farfurie. Într-un singur mormânt (S I M1 – Pl. XVII/7) s-a păstrat fundul de la o strachină și, în cadrul primei secțiunii (la o adâncime de -0,20 m), fragmente de la vase de dimensiuni mai mari, respectiv oale, dintre care un vas avea toartă (Pl. XVII/1-6).

Cele din categoria vaselor închise au forma bitronconică, cu fundul plat și buza dreaptă sau evazată, cu marginea rotunjită. Pereții au grosimea cuprinsă între 0,4-0,8 cm. Toarta, în bandă, se păstrează în puține cazuri, fiind prinsă imediat sub muchia buzei până în dreptul diametrului maxim, așa cum observăm la singurul vas întreg din cadrul cercetării.

Decorul constă în linii incizate sau caneluri în partea superioară a vasului. Smălțul este folosit fie doar pentru protejarea buzei, la interior și exterior, fie în exterior, pe jumătatea superioară, inclusiv pe atașul toartei, aplicat mai ales ca pată de culoare.

Categoria vaselor deschise include, ca forme, strachina și farfuria. Farfuriile sunt smălțuite în mai multe culori.

Singurul vas întreg descoperit în cadrul cimitirului bisericii Sf. Nicolae Ungureni este o ulcică (Pl. XIX/3), ce a fost îngropată la o adâncime de -0,50 m. În aceasta s-a găsit o monedă de argint perforată, având valoarea nominală de 3 kreuzer.

⁵² Mănucu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 216.

⁵³ A se vedea studiile privind datinile și obiceiurile funerare (Burada 2006, p. 13-21; Panea 2003, p. 23-64).

Vasul a fost lovit în momentul descoperirii, o parte din buza acestuia fiind spartă, fragmentul păstrându-se însă.

Realizată din pastă fină, arsă oxidant complet, ulcica are o formă bitronconică, cu fundul plat, având diametrul mai mic decât gura. Buza este evazată, cu marginea rotunjită. Vasul este angobat în întregime la exterior, un smălț de culoare maro protejând atât interiorul cât și exteriorul buzei; smălțul se mai regăsește și pe partea superioară a toartei și mai este aplicat, ca pată decorativă, în interior și exterior. Un registru de două caneluri decorează diametrul maxim al piesei. Buza este și ea decorată cu două caneluri. Toarta, în bandă (2,6 cm) este prinsă sub muchia buzei și de pântecul vasului.

D gură = 9,1 cm; D max = 11,4 cm; D bază = 6,9 cm; h = 13,4 cm; GR = 0,6 cm.

Tot dintr-o ulcică cu toartă face parte și fundul descoperit la decopertarea secțiunii estice, la c. -10 cm adâncime (Pl. XX/1-2). În interiorul acestuia, alături de fragmente din vas (toartă și buză) s-au găsit și patru monede otomane. Fundul de vas are doar pete de angobă la exterior, fiind acoperit de angobă în partea superioară. Buza, decorată cu două caneluri este smălțuită în aceeași culoare maro, smălț ce se regăsește și pe partea superioară a toartei.

D bază = 7 cm; GR = 0,6 cm.

Așa cum am precizat anterior, materialul ceramic, a fost găsit, fragmentar, în nouă morminte și doar în jumătate din cazuri putem încadra, cu ajutorul inventarului funerar, cronologic, vasele.

În secțiunea de pe laterala nordică (S I), M6 are ca inventar un inel și monede otomane, parale de secol XVIII, dar și o para Mahmud II (1808-1839). Inelul este unul de tip sigilar, intens folosit, ce se regăsește în decursul secolului XVIII, dar și al celui următor.

Tot în această secțiune, pe baza acelorași obiecte de inventar, dar de data aceasta un cercel și a emisiunilor austriece din 1816 și românești din 1867, M17 se încadrează cronologic în decursul sec. XIX.

În cea de-a doua secțiune, cea de pe laterala sudică, monedele de 1 sau 6 kreuzer sunt piesele care pot restrânge datarea ceramicii în prima jumătate a sec. XIX.

M16 al celei de-a treia secțiuni (perpendiculară pe altar) avea ca inventar, pe lângă ceramică, monede de bronz (1816) și de argint (1764) dar și un inel care își găsește analogii cu cel descoperit în M327 de la Tunari, împreună cu monede din 1816 și 1867⁵⁴.

Forma și decorul categoriilor ceramice menționate sunt întâlnite în decursul secolului XIX și mai târziu, regăsindu-se în colecțiile etnografice. Pentru un studiu al ceramicii din cadrul cimitirelor târzii nu am găsit un volum mare de publicații⁵⁵, această categorie fiind trecută cu vederea.

Obiecte de podobă

De-a lungul timpului, aceste categorii de piese au fost depuse în morminte, creionând imaginea vieții cotidiene, a preferințelor și modei, dar și a veniturilor persoanei care le comanda.

⁵⁴ Mănușu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 301-302.

⁵⁵ A se vedea studiul monografic al comunei Tunari (jud. Ilfov): Mănușu-Adameșteanu *et alii* 2011.

Inele

Acest tip de podoabă este cel mai des folosit de locuitorii mahalalei Ungureni, făcând parte din inventarul a zece morminte. Ele sunt realizate din argint și au o largă utilizare, atât la femei cât și la bărbați. Ca tehnică de execuție acestea au fost turnate, iar în ceea ce privește tehnica de decorare întâlnim incizia, granulația, filigranul, dar și montarea de pietre în caboșon. Ele au fost purtate atât la mâna stângă cât și la cea dreaptă.

În categoria inelelor decorative includem două descoperiri.

Inelul, păstrat fragmentar, din S I M4, are în montură o piatră semisferică de culoare roz-mov⁵⁶. Veriga cu diametrul aprox. de 2 cm are capetele desfăcute, sudate pe chaton. Este decorată cu două șanțuri circulare. Montura înaltă, ușor răsfrântă peste piatră, păstrează câțiva dinți pentru prinderea acesteia (Pl. XXI/1).

Un inel descoperit în S III M16, ce își găsește analogii în cimitirul de la Tunari, este păstrat parțial⁵⁷. El are capetele verigii ușor lățite și sudate de motivul decorativ. Decorul constă din trei bumbi, cei laterali mai mici, încadrați de un fir filigranat. Bumbul central este despărțit de cei laterali prin câte două „perle” mici (Pl. XXII/4).

Inelele sigilare, sau de tip sigilar, sunt cele mai numeroase. Scaunul sigilar este individualizat față de verigă, având în câmpul său incizate litere chirilice și motive aviforme sau religioase.

În M10 din cea de-a treia secțiune (estică), inelul are incizată central o cruce, ale cărei brațe merg până aproape de marginea pastilei, partea de jos fiind marcată printr-un triunghi. În cadrul fiecărui registru al crucii sunt incizate, în negativ inițialele lui Iisus Hristos (dreapta sus-jos) și literele alfa și omega (stânga sus-jos). Veriga inelului, păstrată parțial, este semicirculară în profil (Pl. XXII/3).

Alte patru inele au incizate litere chirilice, proprietarii acestora rămânând necunoscuți. Poate o cercetare detaliată a registrelor de stare civilă va aduce informații suplimentare despre aceștia. Cele trei inele din prima secțiune (din M16, M17 și M18) sunt inele simple, care au în câmpul sigilar trecută doar legenda, literele fiind scrise în pozitiv: I † O, ПрС, β A (Pl. XXI/3-4; Pl. XXII/1).

Un inel frumos decorat este cel al defunctului din M20 (secțiunea sudică). Veriga fragmentară este decorată filigranat, cu un cordon împletit. Capetele verigii sunt sudate de scaunul sigilar și sunt decorate cu trei flori granulate. Montura inelului o constituie o casetă înaltă, cu brâu alcătuit din granule metalice, ce se regăsesc și la marginea verigii. Pe inel este incizată o pasăre, cu capul spre dreapta, iar sub aceasta, cu caractere chirilice D U M (Pl. XXII/2).

O piesă îndelung folosită a fost inelul din M6 al secțiunii nordice (S I). Cu un diametru de 2,1 cm a fost turnat împreună cu pecetea ovală, din decor păstrându-se câteva linii hașurate (Pl. XXI/2).

⁵⁶ Astfel de inele au fost documentate prin descoperiri arheologice și se întâlnesc până în secolele XVII-XVIII la Orașul de Floci (Chițescu *et alii* 1979, fig. 17/14-15 și 18/5), Enisala (necropolă: Mănuclu-Adameșteanu 1980, fig. 4/5, 9/1-2, 10/5-6 și *La Biserică: Stănică et alii* 2005-2006, fig. 5/4) sau Isaccea – *Biserica Sf. Gheorghe* (Vasilii 1995, fig. 2/5).

⁵⁷ Inventarul M 327 - Mănuclu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 301-302, fig. 6/6.

Cercei

Doar doi cercei au fost descoperiți în două morminte. Au o formă asemănătoare, sunt lucrați din argint și au fost găsiți în zona mâinilor. Cerceii sunt formați din veriga de prindere, deschisă, circulară în secțiune și pandantiv. Acesta din urmă, sub formă de lacrimă, este fațetat (Pl. XXIII/1-2).

Ac de prindere decorativ

Este vorba de un ac de prins (pentru cămașă?) confecționat din bronz. Tija răsucită este sudată pe spatele unei rozete cu opt laturi (una dintre ele lipsește, pe partea dreaptă), în mijlocul căreia se află piatra semicirculară, de culoare roșie (Pl. XXIII/4).

Accesorii vestimentare și fragmente textile

Nasturi și butoni

Găsiți la mâini, gât și în zona toracelui, nasturii sunt realizați din pastă de porțelan „moale” sau din lemn, având o formă circulară, ușor bombată. Butonii, prin excelență decorativi, sunt din metal și îmbrăcați în material textil. Într-un singur caz, un buton a fost confecționat din porțelan.

În funcție de mărime, nasturii sunt prevăzuți cu trei-patru sau chiar cinci orificii de prindere, pentru cei din lemn, iar butonii au un picioruș prin intermediul căruia sunt cusuți de o stofă mai groasă (Pl. XXV/5-6).

În câteva cazuri, nasturii au primit un decor în relief: liniuțe dispuse radial sau puncte. Un exemplar a primit ca ornament un motiv decorativ din dungi verzi, dispuse în cruce (Pl. XXIV/4)⁵⁸.

Piese mai mari, precum nasturii de lemn (Pl. XXIV/3, 6) sau butonii de prindere (10 exemplare) se foloseau pentru prinderea hainelor groase: ișlicuri, dulămi sau blănuri.

Copci

Închizătorile de haine sau copciile sunt mai vechi decât nasturii și au fost frecvent utilizate. Se foloseau pentru închiderea hainelor, dar aveau și rol ornamental. Sunt comune pentru secolele XVIII-XIX⁵⁹, găsindu-se în diferite mărimi, determinate fiind de tipul de îmbrăcăminte la care erau folosite: mai mici, pentru piese de vestimentație purtate direct pe corp (Pl. XXVI/6-8) sau de dimensiuni mai mari, pentru haine mai groase, precum veste sau cojoace (Pl. XXVI/5).

Ac de prindere

Putem vorbi de două sau trei astfel de piese, dintre care doar una păstrată integral, lucrată din sârmă de bronz, are o lungime de 4 cm. Tija, ascuțită la vârf se termină în partea superioară cu o gămălie, ce s-a format din firul metalic răsucit. Piesa face parte din inventarul mormântului de preot, dezvelit în secțiunea perpendiculară pe altar (S III M 8) (Pl. XXVI/3).

⁵⁸ Nasturii se găsesc frecvent în inventarul mormintelor de sec. XIX; vezi și Mănușu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 311-312, fig. 7/4.

⁵⁹ Mănușu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 314, fig. 4/1, 5.

O piesă asemănătoare, găsită la Tunari, într-un mormânt de femeie, a avut ca scop prinderea năframei⁶⁰.

Cordon/lanț

Fragmente dintr-un cordon/lanț care se ținea probabil în jurul taliei s-au găsit într-un mormânt de femeie. Cordonul, acoperit de un strat coroziv verde, are în componența sa mărgelile de lemn prinse cu tije de metal, ce alternează cu un model realizat din fire metalice „împletite” într-un romb (Pl. XXIII/5-6). S-au păstrat trei tipuri de mărgelile:

- sferice, aplatizate la capete cu diametrul maxim ușor ieșit în evidență, fără decor (0,5×0,7 cm);
- globulare, goale în interior, decorate de la un capăt la altul cu nervuri fine; păstrează urme de culoare (0,6×0,7 cm);
- alungite, sub formă de clepsidră, având gaura de prindere poziționată transversal (L = 1,5 cm; g = 0,5/0,7 cm).

Fragmente textile

Fragmentele păstrate⁶¹ provin de la articole vestimentare sau au fost prinse de sicriu. Două galoane de diferite lățimi cu nituri de bronz, au fost prinse de coșciug (deoarece s-au identificat bucăți de lemn putrezit sub bumbii metalici ai nitului: S III, M15 – Pl. XXV/3).

Alte fragmente provin dintr-o țesătură broșată, având o bază din fire țesute de mătase și decor floral din fir metalic. Acest fir este realizat din sârmă metalică, răsucită pe fir de bumbac, filamentele firului de bumbac fiind la rândul lor răsucite în S.

Într-o stare de conservare mult mai bună se găsește un galon mai îngust, realizat prin țesere mecanică cu fir de bumbac și fir metalic din cupru. Pe margini are inserată bandă metalică din cupru, cu lățimea de 0,1 cm. Din același tip de țesătură s-au mai prelevat trei cruci care sigur fac parte din decorul unui veșmânt preoțesc, țesătura acestuia păstrându-se ca dublură, pe anumite porțiuni, sub acest galon (S III M8 – Pl. XXVI/1-2).

Ciucuri

În M8 din S III, mormânt aparținând unui reprezentant al clerului, au fost descoperiți patru ciucuri (unul nu se mai păstrează, doi sunt aproape integrii, iar un altul este deteriorat masiv), confecționați dintr-un mănunchi de fire metalice groase din bandă de cupru argintat, răsucită pe fir de bumbac alb⁶² (Pl. XXVI/4).

Concluzii

Descoperirea unor noi mărturii arheologice și numismatice permit acum conturarea unei noi imagini a trecutului acestei mahalale și completarea informațiilor întâlnite în diverse publicații legate de acest spațiu periferic al Craiovei din veacul al XIX-lea.

⁶⁰ Mănușu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 315, fig. 6/7.

⁶¹ Ghițescu 2019, p. 69. Mulțumim și pe această cale kolegei restaurator Alina Gărău.

⁶² Mănușu-Adameșteanu *et alii* 2011, p. 315, fig. 3/2.

Din păcate, singurele amintiri ale istoriei desfășurate în mahalaua Ungureni au rămas biserica și cimitirul din jurul său, dar și acestea purtând amprenta trecerii timpului și a modificărilor arhitecturale și urbanistice din secolul XX.

Studiul de față s-a dorit a fi consemnarea trecutului acestei vechi mahalale, din perspectiva noilor descoperiri arheologice și numismatice, sortit uitării, îngropat fiind în peisajul urban contemporan, istorie lipsită de „evenimente”, dar care face totuși parte integrantă din cea seculară a orașului, în ceea ce s-a numit civilizația urbană, chiar în „margine de Craiova”.

CATALOGUL MORMINTELOR

Secțiunea I (nord)

Mormântul 1 - adâncime 0,35-0,40 m. Intră în profilul estic (Pl. V/1).

Adolescent?; a fost surprins în profil, fiind dezvelită doar jumătatea superioară, până la bazin. Mâna dreaptă la piept, iar stânga îndoită, nefiresc, spre exterior. Privirea spre sud. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- în dreptul palmei mâinii drepte, un buton;

- o verigă argint (Pl. XXIII/3) (MOC nr. inv. I 56455).

Verigă de argint, circulară în secțiune, cu urechiușă de prindere.

D = 1,1×1,3 cm; h = 1,5 cm; G = 0,23 g.

- fragment de strachină, se păstrează fundul și peretele ușor curbat (Pl. XVII/7).

Pastă fină, ardere oxidantă completă, fund plat, puțin profilat. În interior, humă în două culori. Dimensiuni: 4,5×6,5 cm; GR perete = 0,6 cm.

Mormântul 2 - adâncime 0,45 m. Intră în profilul estic (Pl. V/ 1).

A fost surprins doar partea inferioară, stare de conservare proastă. Privirea spre sud. A fost deranjat de mormântul anterior. Mâinile între picioare.

Inventar:

- buton.

Mormântul 3 – adâncime 0,40 m. Intră în profilul vestic (Pl. V/1).

Matur; au fost dezvelite doar membrele inferioare. Se păstrează urme de la sicriu.

Fără inventar vizibil.

Mormântul 4 - adâncime 0,70 m. Lungime păstrată 1,50 m (Pl. V/3).

Matur; stare de conservare bună. Mâinile împreunate pe piept. Privirea spre nord. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- două monede bronz 1 kreuzer Franz II (I) 1816;

- piese de podoabă:

1. inel fragmentar cu piatră (MOC nr. inv. I 56454 – Pl. XXI/1).

Inel din argint a cărui verigă nu se păstrează integral. Veriga bandiformă cu capetele desfăcute, este decorată cu două șanțuri circulare. Montura inelului o constituie

o casetă înaltă, cu două brâuri, unul împletit și altul granulat. Montura ușor răsfrântă peste piatra semisferică de culoare roz-mov.

D verigii = c. 2 cm; lățime verigă = 0,5 cm; D montură = 1,2 cm; h = 0,7 cm; G = 3 g.

2. cercel (MOC nr. inv. I 56453- Pl. XXIII/1)

Cercel din argint, poziționat la nivelul mâinilor. Cercelul este alcătuit din verigă și pandantiv. Veriga de prindere, restaurată, este deschisă, din sârmă de argint, circulară în secțiune. Pandantivul are forma unei lacrimi, este fațetat, în partea superioară aflându-se nitul de care este prinsă veriga.

L = 2,8 cm; D verigii = 1,6×1,7 cm; pandant = 1,7×1,9×0,4 cm; G = 2,54 g.

- accesorii vestimentare:

1. cordon fragmentar, acoperit cu un strat coroziv verde, de-a lungul abdomenului (MOC f.n.i. – Pl. XXIII/5-6).

Cordonul este realizat din mărgelile de lemn prinse cu tije de metal, ce alternează cu un model rombic din metal. S-au păstrat trei tipuri de mărgelile:

- sferice, aplatizate la capete cu diametrul maxim ușor ieșit în evidență, fără decor (0,5×0,7 cm)

- globulare, goale în interior, decorate de la un capăt la altul cu nervuri fine; păstrează urme de culoare (0,6×0,7 cm)

- alungite, sub formă de clepsidră, având gaura de prindere poziționată transversal (L = 1,5 cm; g = 0,5/0,7 cm).

Mărgelile sunt cu tije subțiri, îndoite la capete pentru a forma o za, cu o lungime de 1,2 cm formând un model alternativ cu forme rombice de metal de 1 cm, formate din zale împletite.

2. copcă – „moș” (1×1,6 cm) (Pl. XXVI/5);

- mici fragmente de țesătură.

Mormântul 5 – adâncime 0,50 m. În martorul păstrat.

Matur; reînhumat, deranjat de alea ce înconjoară biserica.

Mormântul 6 - adâncime 0,60-0,65 m

Matur; stare de conservare bună. A fost surprinsă doar partea stângă, restul intrând în profilul martorului-alee. Măinile împreunate pe piept. Privirea spre nord. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- monede de argint otomane, una la mâna stângă para Mahmud II an 28 și celelalte (patru monede fragmentare de secol XVIII-XIX, din care se păstrează doar una ruptă) la mâna dreaptă, între degete;

- piese de podoabă:

1. inel, pe mâna dreaptă (MOC nr. inv. I 56456 – Pl. XXI/2).

Inel din argint, a cărui verigă face corp comun cu pecetea. Piesa a fost îndelung utilizată, urme de uzură regăsindu-se pe veriga subțiată și pe sigiliul, al cărui decor este ilizibil. Din decor se păstrează câteva linii hașurate. Veriga este ușor deformată, având o lățime ce variază între 0,3 - 1 cm.

D = 2,1 cm; D peceteii = 1,2×1,4 cm; G = 5,11 g.

- accesorii vestimentare:

1. copcă – „babă”, se păstrează doar jumătate, fiind găsită în dreptul mâinii drepte (Pl. XXVI/6);

2. fragmente de încălțăminte;

- fragment buză de la un vas de sticlă de genul celor farmaceutice (grosime 0,6 cm) (Pl. XVIII/4);

- fragmente ceramice (Pl. XVIII/1-3).

Fragmentele provenind de la o ulcică, cu toarta în bandă. Buza evazată, cu marginea rotunjită este protejată de un smalț verde oliv, atât la interior cât și la exterior. Decorul, realizat pe pântec, constă în două caneluri paralele. Pe exterior a fost acoperit cu angobă, pe două din cele patru fragmente păstrându-se o pată de smalț verde. Dimensiuni: Toartă: 2,2×4,3 cm; GR = 0,9 cm. Fragment buză: 2,7×3 cm; GR = 0,5 cm. Fragment pântec: 5,3×6,3 cm; GR = 0,4 cm. Fragment smălțuit: 2,4×3,5 cm; GR = 0,5 cm

Mormântul 7 – adâncime 0,60 m

Matur; surprins în profilul vestic, deranjat de M6. Fața în jos.

Mormintele 8-9 – adâncime 0,90 m. Intră în profilul vestic.

Matur.

Inventar: fragmente ceramice:

- farfurie.

Din fragmentele recuperate (două ca inventar al mormântului M8 și unul la o adâncime de 0,60 m) se păstrează pereții evazați și fundul plat. Formă circulară cu profil tronconic aplatizat. Pastă fină, ardere oxidantă completă, cu urme de ardere secundară, în interior. Pe suprafața interioară este aplicat un smalț în două culori: negru și galben. Marginea este largă, având ca decor caneluri încadrate de humă de culoare maro; motiv ce se regăsește aproape pe întreaga suprafață interioară (Pl. XVIII/5-6). Dimensiuni: 2,4×5,6 și 4,5×6 cm. Baza: 6,4×10 cm; GR = 0,6 cm; h = 3,5 cm.

- farfurie, se păstrează trei fragmente de mici dimensiuni.

Pastă fină, ardere oxidantă completă. Pe suprafața interioară este aplicat un smalț în trei culori: negru, maro și galben. Pe exterior a fost acoperită cu angobă. (Pl. XIX/1-2) Dimensiuni: 3,7×4,1 cm; GR = 0,6 cm.

Mormântul 10 – adâncime 0,95 m. Intră în profilul vestic.

Matur. Se păstrează urme de la sicriu.

Mormintele 11-13 – adâncime 0,95 m

Reînhumări.

Mormintele 14-15 – adâncime 1 m

Surprinse parțial în colțul S-E al secțiunii. Fără inventar vizibil.

Mormântul 16 – adâncime 1,07 m (Pl. VI/1).

Matur; stare bună de conservare, surprins parțial în profilul sudic, a fost dezvelit integral printr-o casetă. Măinile sunt puse una peste alta, așezate pe abdomen. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- monede: trei la șoldul drept, cu urme de țesătură, alte trei la umărul drept, pe cant și o a șaptea monedă la mâna dreaptă: cinci bucați sunt monede de 5 bani Carol I 1867 (MOC nr. inv. I 56474 și I 56475), una este 1 kreuzer Franz II (I) 1816 și o monedă de 3 kreuzer Franz II (I) al cărui an nu se observă.

- piese de podoabă și cult:

1. inel (MOC nr. inv. I 56457 – Pl. XXI/3).

Inel din argint cu veriga semicirculară în profil, îngustă. Pe verigă este lipită o casetă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite. În câmpul casetei, într-un chenar liniar, sunt incizate o cruce și literele chirilice I / O.

Legenda: I † O

D = 1,9×2,1 cm; lățime verigă = 0,3 cm; pastilă dreptunghiulară = 0,4×0,7 cm; G = 1,77 g.

2. în mâini, către piept, urme de lemn, uniforme, probabil o cruce?

- accesorii vestimentare:

1. nasturi – doi în partea dreaptă a bazinului, unul la piept și un altul la gât.

Nasturi de cămașă/bluză de culoare albă, din pastă de porțelan „moale”, de formă circulară, ușor bombată (D = 0,8 și 0,9 cm și g = 0,3 cm). Pentru prindere sunt prevăzuți cu trei, respectiv patru găuri.

2. copcă – „moș”, se păstrează un fragment de c. 1 cm lungime, corodat (Pl. XXVI/7);

3. fragmente de încălțăminte;

- fragmente de țesătură.

Mormântul 17 – adâncime 1,07 m, lungime 1,60 m (Pl. VI/2).

Matur; stare bună de conservare. Mâna stângă adusă la piept, iar cea dreaptă așezată pe abdomen. Privirea spre nord. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- monede: cinci monede în zona pieptului, monede de 2 bani și 5 bani Carol I 1867 (MOC nr. inv. I 56472 și I 56473).

- piese de podoabă: inel (MOC nr. inv. I 56458 – Pl. XXI/4).

Inel de argint, fals sigilar cu veriga semicirculară în profil, fațetată către pecetea cu care face corp comun. Veriga are o mică bucată lipsă, în partea opusă casetei dreptunghiulare, ce are colțurile rotunjite. Incizat, cu litere chirilice P R S.

Legendă: ПpC

D = 2,2 cm; lățime verigă = 0,4×0,8 cm; pecete = 0,8×1,2 cm; G = 3,95 g.

- accesorii vestimentare:

1. nasturi – câte unul la fiecare mână și un altul la gât (Pl. XXIV/1).

Nasturi de cămașă/bluză de culoare albă, din pastă de porțelan „moale”, de formă circulară, ușor bombată (D = 0,9 cm și g = 0,3 cm). Pentru prindere sunt prevăzuți cu 4 găuri. Unul dintre nasturi este decorat pe margine cu puncte în relief.

2. copcă – „babă” (1×0,6 cm) (Pl. XXVI/8);

3. verigă de prindere, din sârmă de bronz;

4. fragmente de încălțăminte;

- fragment ceramic, parte din fundul plat al unei farfurii.

Pastă fină, ardere oxidantă completă. Smălțuită la interior cu smaltț incolor.

Dimensiuni: 3,1×3,8 cm; GR = 0,5 cm.

Mormântul 18 – adâncime 1,07 m. Intră în profilul estic (Pl. VI/3).

Matur; stare bună de conservare, jumătatea membrelor inferioare se află în profilul estic. Măinile puse una peste alta, îndoite din cot, așezate pe piept. Privirea în sus. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- monede: două monede în zona pieptului (1 kreuzer Franz II (I) 1816), alte două asemănătoare în zona coastelor, pe partea stângă și o monedă argint, perforată, între degetele mâinii stângi: 6 kreuzer Franz Joseph 1849 (MOC nr. inv. I 56471);

- piese de podoabă și cult:

1. inel, la mâna stângă (MOC nr. inv. I 56459 – Pl. XXII/1).

Inel din argint, fals sigilar, alcătuit din veriga deschisă la capete și pecetea dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite. Veriga este simplă, semicirculară în profil. Câmpul sigilar are incizat literele chirilice V A.

Legenda: β A

D = 2,2 cm; lățime verigă = 0,3-0,6 cm; sigiliu = 0,8×1,2 cm; G = 3,12 g.

2. ac de prins (pentru cămașă?), aflat pe piept (MOC nr. inv. I 56460 – Pl. XXIII/4).

Ac confecționat din bronz, cu piatră roșie. Tija răsucită este sudată pe spatele unei rozete cu opt laturi (una dintre ele lipsește, pe partea dreaptă), în mijlocul căreia se află piatra semicirculară.

L = 2,9 cm; l = 1,1 cm; D piatră = 0,7 cm; G = 0,64 g.

- accesorii vestimentare:

1. nasturi decorativi, în zona gâtului și a toracelui (6 buc. – MOC f.n.i. - Pl. XXV/5)

Nasturi decorativi din metal, îmbrăcați în material textil. Acești nasturi erau prinși/cușiți prin intermediul unui picioruș de o haină mai groasă (D = 2,4 cm și g = 0,4 cm).

2. nasturi – câte unul la mâna dreaptă, gât și în zona bazinului (acesta din urmă, pe țesătură) (MOC f.n.i. – Pl. XXIV/3-4).

Nasturi de cămașă/bluză de culoare albă, din pastă de porțelan „moale”, de formă circulară, ușor bombată (D = 1 cm și g = 0,3 cm). Pentru prindere sunt prevăzuți cu patru găuri. Unul dintre nasturi este decorat, pe margine cu puncte în relief, iar un altul a primit ca ornament un motiv decorativ din dungi verzi, dispuse în cruce.

- pieptene⁶³, cu urme de culoare roșie (provenite de la butoni).

Secțiunea II (sud)

Mormântul 1 - adâncime 0,30-0,35 m.

Reînhumat. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- monedă de argint, perforată denar Rudolf II 1579 (MOC, nr. inv. I 56465);

⁶³ În zona capului, depus ritual: Burada 2006, p. 17; Panea 2003, p. 31.

- fragment ceramic dintr-o ulciacă.

Pastă fină, ardere oxidantă completă, angobată în exterior. Dimensiuni: 5×3,5 cm; GR = 0,5 cm.

Mormântul 2 - adâncime 0,35 m

Reînhumat.

Mormântul 3 - adâncime 0,50 m

Matur, deranjat. Măinile pe piept. Privirea în față. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- o monedă otomană, ce nu se păstrează, probabil în gură;

- fragment textil;

- fragment ceramic dintr-o ulciacă.

Pastă fină, ardere oxidantă completă, angobată atât în interior cât și în exterior.

Dimensiuni: 4,9×3,4 cm; GR = 0,5 cm.

Mormântul 4 - adâncime 0,40 m

Reînhumat.

Mormântul 5 - adâncime 0,45 m. Intră în profilul vestic.

Matur?; dezvelit parțial, doar partea inferioară. Se păstrează urme de la sicriu.

Fără inventar vizibil.

Mormântul 6 - adâncime 0,60 m. Surprins pe profilul estic.

Se păstrează urme de la sicriu.

Mormântul 7 - adâncime 0,80 m. Intră în profilul estic

Matur; se păstrează parțial. Măinile (se păstrează doar stânga) pe piept.

Mormântul 8 - adâncime 0,85 m (Pl. IX/ 2).

Matur; surprins doar în partea superioară, deranjat în timpul săpăturilor. Măinile puse pe piept. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar: - doi nasturi, unul de lemn și altul de porțelan (MOC f.n.i. – Pl. XXIV/2).

Nasture de cămașă/bluză de culoare albă, din pastă de porțelan „moale”, de formă circulară, ușor bombată (D = 0,8 cm și g = 0,3 cm), ce are trei găuri pentru prindere.

Nasture de lemn, pentru închiderea hainelor mai groase, de culoare crem-maronie, de formă circulară, concavă, cu 4 găuri de prindere, așezate în cruce (D = 2,3 cm și g = 0,4 cm) (Pl. XXIV/5).

Mormântul 9 - adâncime 0,85 m

Matur; surprins doar în partea superioară. Măinile puse pe piept.

Mormântul 10 - adâncime 0,85 m

Matur; surprins doar în partea superioară, deranjat în timpul săpăturilor; stare de conservare precară. Măinile aduse pe abdomen.

Mormântul 11 - adâncime 0,85 m. Intră în profilul estic. Lungime păstrată 1,50 m (Pl. IX/3).

Matur. Mâna stângă pe bazin, iar cea dreaptă pe lângă corp. Privirea spre nord. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- monedă de argint, perforată (ruptă ulterior) la mâna stângă – para Ahmed III (MOC nr. inv. I 56466);

- accesorii vestimentare: doi nasturi, la mâna dreaptă de porțelan, iar la stânga de lemn (MOC f.n.i. – Pl. XXIV/6).

Nasture de cămașă/bluză de culoare albă, din pastă de porțelan „moale”, de formă circulară, ușor bombată (D = 1 cm și g = 0,3 cm) ce are trei găuri pentru prindere.

Nasture de lemn, pentru închiderea hainelor mai groase, de culoare crem-maronie, de formă circulară, cu cinci găuri de prindere (D = 1,5 cm și g = 0,3 cm) (Pl. XXIV/5).

Mormântul 12 - adâncime 0,73 m. Intră în profilul vestic.

Matur; surprins doar în partea inferioară; deranjat în timpul săpăturilor. Mâinile puse pe bazin.

Inventar:

- 3-4 monede în zona mâinilor, într-o stare avansată de degradare, de mici dimensiuni.

Mormântul 13 - adâncime 0,90 m

Matur; distrus de muncitorii care lucrau la consolidarea bisericii. Mâinile puse pe bazin.

Din inventar nu s-au recuperat decât fire metalice.

Mormântul 14 - adâncime 1 m

Matur; surprins parțial în jumătatea inferioară, deranjat de cablul electric, introdus pentru luminarea exterioară a clădirii. Privirea spre sud.

Mormântul 15 - adâncime 1,10 m. Intră în profilul vestic.

Adolescent?; surprins parțial, deranjat de cablul electric, introdus pentru luminarea exterioară a clădirii. Se păstrează urme de la sicriu. Privirea în sus.

Mormântul 16 - adâncime 1,10 m. Surprins pe profilul vestic.

Matur; surprins parțial, craniul în profilul vestic, deranjat de cablul electric, introdus pentru luminarea exterioară a clădirii. Privirea spre nord.

Mormântul 17 - adâncime 0,75 m. Intră în profilul vestic.

Matur; surprins parțial, deranjat de cablul electric, introdus pentru luminarea exterioară a clădirii. Mâinile pe bazin. Privirea la nord.

Mormântul 18 - adâncime 1,10 m. Intră în profilul estic.

Adolescent?; surprins parțial, deranjat. Stare de conservare precară. Se păstrează urme de la sicriu.

Mormântul 19 - adâncime 1,10 m. Intră în profilul estic.
Adolescent?. Surprins parțial. Privirea la nord.

Mormântul 20 - adâncime 0,95 m. Intră în profilul sudic.

Matur; surprins parțial, deranjat în timpul săpăturii. Partea dreaptă se găsește în profilul sudic. Stare de conservare precară. Mâinile pe bazin. Privirea la est. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- monede: șapte monede din care cinci în zona mâinilor și alte două la demontarea mandibulei. Șase monede sunt de bronz și una de argint. Piese de bronz sunt nominaluri de 1 kreuzer Franz II (I) 1816, una din ele într-o stare precară de conservare, iar ce-a de-a șaptea piesă, găsită la mâini, este o monedă de argint din 1849, bătută de Franz Joseph, având valoarea de 6 kreuzer.

- piese de podoabă:

1. inel sigilar, din argint, la mâna stângă (MOC nr. inv. I 56461 – Pl. XXII/2).

Veriga fragmentară nu este întreagă, dar este decorată filigranat, cu un cordon împletit. Capetele verigii sunt sudate de scaunul sigilar și sunt decorate cu trei flori granulate. Montura inelului o constituie o casetă înaltă, cu brâu alcătuit din granule metalice, ce se regăsesc și la marginea verigii. Pe inel este incizată o pasăre, cu capul spre dreapta, iar sub aceasta, cu caractere chirilice D U M.

Legenda: Δ 8 M

D = 2,1 cm; lățime verigă = 0,4 cm; pastila sigilară ovală 1,3×1,4 cm; G = 3,09 g.

- accesorii vestimentare:

1. butoni decorativi, în zona gâtului și a toracelui (3 buc. – MOC f.n.i. – Pl. XXV/6).

Butoni de metal, cu miez de lemn și acoperiți cu material textil având un diametru de 1,9 cm și o grosime de 0,7 cm. Sunt prevăzuți cu picior de prindere pentru a fi cusuți de un material mai gros. Pe unul dintre cei trei se observă, central, o floare.

2. buton din pastă de porțelan „moale” (MOC f.n.i. – Pl. XXIV/7).

Buton semisferic, de culoare neagră, în zona cutiei toracice, cu picioruș de prindere pentru haine mai groase (D = 1,2 cm și g = 0,6 cm).

3. nasturi – trei la gât și doi în zona bazinului (MOC f.n.i. – Pl. XXIV/8).

Nasturi (2 buc., în zona bazinului) de cămașă/bluză de culoare albă, din pastă de porțelan „moale”, de formă circulară, ușor bombată (D = 0,8 respectiv 0,9 cm și g = 0,3 cm), ce are patru găuri pentru prindere.

Nasturi (2 buc., în zona gâtului) de cămașă/bluză de culoare albă, din pastă de porțelan „moale”, de formă circulară, ușor bombată (D = 0,9 respectiv 1 cm și g = 0,3 cm), cu patru găuri pentru prindere.

Nasture de cămașă/bluză de culoare neagră, din pastă de porțelan „moale”, de formă circulară, ușor bombată (D = 1 cm și g = 0,3 cm), ce are patru găuri pentru prindere.

4. fragmente de încălțăminte;

- pieptene;

- fragmente ceramice dintr-o ulciță.

Pastă fină, ardere oxidantă completă. Cele două fragmente provin de la buza vasului, smălțuite, în interior și exterior, cu un smălț verde. Dimensiuni: 1,8×2,3 și 1,4×2,4 cm; GR = 0,4 cm.

Mormântul 21 - adâncime 1,20 m. Intră în profilul vestic (Pl. VIII/2).
Matur; sunt surprinse parțial doar picioarele.

Mormântul 22 - adâncime 1,30 m
Matur; surprins parțial, deranjat în timpul săpăturii. Privirea la est. Se păstrează urme de la sicriu.

Mormântul 23 - adâncime 1,15 m. Intră în profilul vestic.
Matur; surprinsă doar partea inferioară, membrul stâng deplasat în urma săpăturii. Măinile pe bazin.

Mormântul 24 - adâncime 1,30 m. Capul în profilul vestic.
Matur; a fost deranjat de M 23.

Secțiunea III (est)

Mormântul 1 - adâncime 0,40 m.
Matur; deranjat. Privirea spre est.
Inventar: fragment ceramic dintr-o ulcică.
Pastă fină, ardere oxidantă completă, angobată în exterior. Decorat cu două caneluri paralele. Dimensiuni: 3×3,5 cm; GR = 0,5 cm.

Mormântul 2 - adâncime 0,40-0,50 m.
Matur; deranjat.

Mormântul 3 - adâncime 0,55 m.
Matur; deranjat, păstrat parțial. Măinile puse pe bazin. Se păstrează urme de la sicriu.
Inventar: copcă – „babă”.

Mormântul 4 - adâncime 0,45 m
Copil.

Mormântele 5-6 - adâncime 0,27-0,33 m
Copii; reînțuși.

Mormântul 7 - adâncime 0,65 m. Surprins pe profilul nordic.
Matur.

Mormântul 8 - adâncime 0,65 m. Intră în profilul nordic (Pl. XI/2).
Matur. Măinile pe piept. Se păstrează urme de la sicriu.
Inventar:
- cruce lemn, pe piept;
- accesorii vestimentare: ace de bronz (MOC f.n.i. – Pl. XXVI/3).
Se păstrează integral un ac de bronz, ascuțit la vârf, care în partea superioară se termină cu o gămălie ce s-a format din firul metalic răsucit (L = 4 cm având un D = 0,2 cm).

- numeroase fragmente de țesătură și patru ciucuri – s-au păstrat doar trei, unul în stare avansată de degradare (MOC f.n.i. - Pl. XXVI/1-2, 4).

Ciucure confecționat dintr-un mănunchi de fire metalice, subțiri, din cupru argintat, pe un suport de bumbac.

Mormântul 9 - adâncime 0,80 m. Intră în profilul vestic (Pl. XII/1).

Matur; surprins parțial. Măinile încrucișate pe piept. Privirea spre nord. Se păstrează urme de la sicriu.

Mormântul 10 - adâncime 0,90 m (Pl. XII/1).

Matur. Măinile pe bazin. Privirea la sud. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- piese de podoabă:

1. inel argint (MOC nr. inv. I 56463 – Pl. XXII/10).

Inel fragmentar din argint, cu veriga semicirculară în profil, îngustă, ce se evazează spre a forma pecetea ovală. Central este incizată o cruce, ale cărei brațe merg până aproape de marginea pastilei, partea de jos fiind marcată printr-un triunghi. În cadrul fiecărui registru al crucii sunt incizate, în negativ inițialele lui Iisus Hristos (dreapta sus-jos) și literele alfa și omega (stânga sus-jos).

Legenda: rândul 1: H / α

rândul 2: H / ω

D sigiliu = $0,8 \times 1,2$ cm; veriga = $0,3-0,5$ cm; G = 1,36 g.

2. cercel (MOC nr. inv. I 56462 – Pl. XXIII/2).

Cercel din argint, poziționat la nivelul mâinilor. Cercelul este alcătuit din verigă și pandantiv. Veriga de prindere, restaurată, este deschisă, din sârmă de argint, circulară în secțiune. Pandantivul are forma unei lacrimi, este fațetat, în partea superioară aflându-se nitul de care este prinsă veriga.

L = 2,8 cm; D verigă = c. 1,2 cm; pandant = $1,6 \times 1,8 \times 0,5$ cm; G = 2,38 g.

Mormântul 11 - adâncime 0,80 m (Pl. XII/1).

Matur; reînhumat.

Mormântul 12 - adâncime 0,45 m. Surprins pe profilul sudic.

Mormântul 13 - adâncime 0,60 m. Surprins pe profilul nordic.

Se păstrează urme de la sicriu.

Mormântul 14 - adâncime 0,85 m. Surprins pe profilul sudic.

Mormântul 15 - adâncime 0,95 m. Intră în profilul sudic (Pl. XII/2).

Matur; deranjat de rădăcinile arborilor din curtea bisericii. Mâna dreaptă pe lângă corp, cealaltă îndoită pe piept. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- mic fragment de ceramică smălțuită verde-oliv (Pl. XX/3);

- fragmente de țesătură (Pl. XXV/1-4).

Mormântul 16 - adâncime 0,85-0,90 m (Pl. XII/2).

Matur. Mâinile pe piept. Privirea la est. Se păstrează urme de la sicriu.

Inventar:

- monede argint: unele fragmentare, turcești, printre care o para Mustafa III (1757-1774) și o alta 10 kreuzer Maria Theresia 1764 (MOC nr. inv. I 56467), la mâna dreaptă;

- piese de podoabă: inel argint, la mâna dreaptă (MOC nr. inv. I 56464 – Pl. XXII/4).

Inel fragmentar, cu veriga semicirculară simplă, îngustă ce se lățește ușor pentru a forma montura. Decorul acesteia este alcătuit din trei pastile circulare, mărginite cu un cordon filigranat.

D = 1,8 cm; G = 0,80 g.

- fragmente ceramice lângă bazin și cap.

Farfurie, se păstrează un fragment din buză. Pastă fină, ardere oxidantă completă. Pe suprafața acesteia este aplicat smalțul peste angobă, smalțul fiind incolor sau verde-oliv (Pl. XX/4). Dimensiuni: 2,7×3,9 cm; GR = 0,5 cm.

Farfurie, se păstrează un fragment din buză. Pastă fină, ardere oxidantă completă. Pe suprafața acesteia este aplicat un smalț incolor (Pl. XX/5). Dimensiuni: 3×3,5 cm.; GR = 0,4 cm.

- pieptene, în zona capului.

CATALOG NUMISMATIC

Imperiul Romano-German

Ungaria

1. Denar Rudolf II (1576-1612), 1579.

Atelier: Kremnitz.

AR; Ax 8; D = 14×13 mm; G = 0,21 g.

S II; M 1; - 0,35 m; MOC, nr. inv. I 56465. Perforată și ruptă pe margini.

Bibliografie: Huszár 1979, p. 162, nr. 1058. (Pl. XXVII/1).

Boemia

2. 10 Kreuzer Maria Theresia (1740-1780), 1764.

Atelier: Praga.

AR; Ax 12; D = 24,4×25,4 mm; G = 2,49 g.

S III; M 16; - 1 m; MOC, nr. inv. I 56467. Perforată și ruptă pe margini.

Bibliografie: Herinek 1970, p. 60, nr. 1190. (Pl. XXVII/2)

Imperiul Otoman

3. Para Ahmed III (1703-1730).

Atelier: Constantinopol.

AR; Ax 12; D = 15,1×15 mm; G = 0,35 g.

S II; M 11; - 0,85 m; MOC, nr. inv. I 56466. Perforată.

Bibliografie: Pere 1968, p. 194, nr. 523; Sultan 1977, p. 221, nr. 1836. (Pl. XXVII/3)

4. Akçe Ahmed III (1703-1730).

Atelier: Constantinopol.

AR; Ax 12; D = 11×12,4 mm; G = 0,11 g.

S III; în vas; în colțul nord-vestic al bisericii; -0,10 m în stratul vegetal; MOC, nr. inv. I 56479. Ruptă pe margine.

Bibliografie: Pere 1968, p. 194, nr. 524; Sultan 1977, p. 220, nr. 1825. (Pl. XXVII/4)

5. Para Mustafa III (1757-1774).

AR; Ax 10; D = 15,1×15 mm; G = 0,16 g.

S III; M 16; -1 m; MOC, f. inv. Ștearsă în bună parte. Perforată și ruptă.

6. Para sec. XVIII.

AR; D = 15×15 mm; G = 0,43 g.

S I; M 6; - 0,65 m; MOC, f. inv. Rv. este ilizibil fiind lipite fragmente dintr-o altă monedă. Perforată.

7. Para sec. XVIII.

AR; D = 14×14,2 mm; G = 0,20 g.

S I; M 6; -0,65 m; MOC, f. inv. Ștearsă în bună parte. Perforată și ruptă pe margini.

8. Para sec. XVIII.

AR; D = 11,5×11,3 mm; G = 0,21 g.

S I; M 6; -0,65 m; MOC, f. inv. Ștearsă în bună parte. Ruptă pe margini.

9. Para sec. XVIII-XIX.

AR; D = 11,5×9,8 mm; G = 0,07 g.

S I; M 6; -0,65 m; MOC, f. inv. Ștearsă în bună parte. Ruptă pe margini.

10. Para sec. XVIII-XIX.

AR; D = 12,9×10 mm; G = 0,19 g.

S I; M 6; -1,07 m; MOC, f. inv. Ștearsă în bună parte. Lipsă o parte din piesă.

11. Para Mahmud II (1808-1839), anul 2 al domniei (1809/1810).

Atelier: Constantinopol.

AR; Ax 12; D = 12×12,1 mm; G = 0,21 g.

S III; în vas; în colțul nord-vestic al bisericii; -0,10 m în stratul vegetal; MOC, nr. inv. I 56480.

Bibliografie: Sultan 1977, p. 318, nr. 2687. (Pl. XXVIII/1)

12. Para Mahmud II (1808-1839), anul 27 al domniei (1833/1834).

Atelier: Constantinopol.

AR; Ax 10; D = 12,4×12,1 mm; G = 0,11 g.
S III; în vas; în colțul nord-vestic al bisericii; -0,10 m în stratul vegetal; MOC,
nr. inv. I 56477.

Bibliografie: Sultan 1977, p. 318, nr. 2704. (Pl. XXVIII/2)

13. Para Mahmud II (1808-1839), anul 28 al domniei (1834/1835).

Atelier: Constantinopol.

AR; Ax 12; D = 12,1×12 mm; G = 0,11 g.

S I; M 6; -0,65 m; MOC, nr. inv. I 56476.

Bibliografie: Sultan 1977, p. 323, nr. 2866. (Pl. XXVIII/3)

14. Para Abdul Medjid I (1839-1861), anul 1 al domniei (1839/1840).

Atelier: Constantinopol.

AR; Ax 12; D = 12,2×12 mm; G = 0,13 g.

S III; în vas; în colțul nord-vestic al bisericii; -0,10 m în stratul vegetal; MOC,
nr. inv. I 56478.

Bibliografie: Sultan 1977, p. 345, nr. 3242. (Pl. XXVIII/4)

Imperiul Austriac

Austria

15. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.

Atelier: Viena.

Cu; Ax 12; D = 26 mm; G = 8,18 g.

S I; M 4; -0,40 m; MOC, nr. inv. I 56469.

Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1085. (Pl. XXIX, Fig. 1)

16. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.

Atelier: Viena.

Cu; Ax 12; D = 26,1×26,5 mm; G = 8,08 g.

S I; M 4; -0,40 m; MOC, nr. inv. I 56468.

Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1085. (Pl. XXIX/2)

17. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.

Atelier: Viena.

Cu; Ax 12; D = 26,1×25,4 mm; G = 7,49 g.

S I; M 18; -1,10 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1085.

18. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.

Atelier: Viena.

Cu; Ax 12; D = 25,5×25,9 mm; G = 7,26 g.

S I; M 18; -1,10 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1085.

19. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.
Atelier: Viena ?.
Cu; Ax 12; D = 25×25 mm; G = 6,70 g.
S I; M 18; -1,10 m; MOC, f. inv. Ștearsă în bună parte.
Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1085 ?.
20. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.
Atelier: Viena.
Cu; Ax 12; D = 26,1 mm; G = 6,76 g.
S II; M 20; -0,95 m; MOC, f. inv.
Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1085.
21. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.
Atelier: Viena.
Cu; Ax 12; D = 26,2×26,3 mm; G = 6,72 g.
S II; M 20; -0,95 m; MOC, f. inv.
Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1085.
22. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.
Atelier: Viena.
Cu; Ax 12; D = 26,2×26,3 mm; G = 6,95 g.
S II; M 20; -0,95 m; MOC, f. inv.
Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1085.
23. 3 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835) ?.
AR; D = 18,9×14,1 mm; G = 0,96 g.
S I; M 16; -1,07 m; MOC, f. inv. Ștearsă în bună parte. Lipsă o parte din piesă.
24. 3 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1828.
Atelier: Viena.
AR; Ax 12; D = 19,2 mm; G = 1,26 g.
S I; fără M, în cănuță; - 0,50 m; MOC, nr. inv. I 56470. Perforată.
Bibliografie: Herinek 1970, p. 218, nr. 993. (Pl. XXIX/3)

Ungaria

25. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.
Atelier: Kremnitz.
Cu; Ax 12; D = 25×25,1 mm; G = 6,34 g.
S I; M 18; -1,10 m; MOC, f. inv.
Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1086.
26. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.
Atelier: Kremnitz.
Cu; Ax 12; D = 24,1×25 mm; G = 6,31 g.
S II; M 20; -0,95 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1086.

27. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.

Atelier: Kremnitz.

Cu; Ax 12; D = 25,4×26,1 mm; G = 5,96 g.

S II; M 20; -0,95 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1086.

28. 1 Kreuzer Franz II (I) (1792-1835), 1816.

Atelier: Schmöllnitz.

Cu; Ax 12; D = 25×25,8 mm; G = 7,83 g.

S I; M 16; -1,07 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: Herinek 1970, p. 223, nr. 1090.

Boemia

29. 6 Kreuzer Franz Joseph (1848-1916), 1849.

Atelier: Praga.

AR; Ax 12; D = 19,4×19,3 mm; G = 1,66 g.

S I; M 18; -1,10 m; MOC, nr. inv. I 56471. Perforată.

Bibliografie: Herinek 1970, p. 277, nr. 756. (Pl. XXIX/4)

30. 6 Kreuzer Franz Joseph (1848-1916), 1849.

Atelier: Praga.

AR; Ax 12; D = 20×9,9 mm; G = 0,38 g.

S II; M 20; -0,95 m; MOC, f. inv. Moneda se păstrează incomplet și fragmentar.

Bibliografie: Herinek 1970, p. 277, nr. 756.

România

31. 2 Bani Carol I (1866-1914), 1867.

Monetăria: Watt & Co, Birmingham.

Cu; Ax 12; D = 20 mm; G = 1,83 g.

S I; M 17; -1,07 m; MOC, nr. inv. I 56473.

Bibliografie: MBR, p. 255, nr. 2. (Pl. XXX/1)

32. 2 Bani Carol I (1866-1914), 1867.

Monetăria: Watt & Co, Birmingham.

Cu; Ax 12; D = 20 mm; G = 1,86 g.

S I; M 17; -1,07 m; MOC, nr. inv. I 56472.

Bibliografie: MBR, p. 255, nr. 2. (Pl. XXX/2)

33. 2 Bani Carol I (1866-1914), 1867.

Monetăria: Watt & Co, Birmingham.

Cu; Ax 12; D = 20 mm; G = 1,86 g.

S I; M 17; -1,07 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: MBR, p. 255, nr. 2.

34. 5 Bani Carol I (1866-1914), 1867.

Monetăria: Watt & Co, Birmingham.

Cu; Ax 12; D = 25 mm; G = 4,77 g.

S I; M 16; -1,07 m; MOC, nr. inv. I 56474.

Bibliografie: MBR, p. 256, nr. 6. (Pl. XXX/3)

35. 5 Bani Carol I (1866-1914), 1867.

Monetăria: Watt & Co, Birmingham.

Cu; Ax 12; D = 25 mm; G = 4,90 g.

S I; M 16; -1,07 m; MOC, nr. inv. I 56475.

Bibliografie: MBR, p. 256, nr. 6. (Pl. XXX/4)

36. 5 Bani Carol I (1866-1914), 1867.

Monetăria: Watt & Co, Birmingham.

Cu; Ax 12; D = 25 mm; G = 4,63 g.

S I; M 17; -1,07 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: MBR, p. 256, nr. 6.

37. 5 Bani Carol I (1866-1914), 1867.

Monetăria: Heaton, Birmingham.

Cu; Ax 12; D = 25 mm; G = 4,83 g.

S I; M 16; -1,07 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: MBR, p. 256, nr. 6a.

38. 5 Bani Carol I (1866-1914), 1867.

Monetăria: Heaton, Birmingham.

Cu; Ax 12; D = 25 mm; G = 4,67 g.

S I; M 16; -1,07 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: MBR, p. 256, nr. 6a.

39. 5 Bani Carol I (1866-1914), 1867.

Monetăria: Heaton, Birmingham.

Cu; Ax 12; D = 25 mm; G = 4,63 g.

S I; M 16; -1,07 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: MBR, p. 256, nr. 6a.

40. 5 Bani Carol I (1866-1914), 1867.

Monetăria: Heaton, Birmingham.

Cu; Ax 12; D = 25 mm; G = 4,48 g.

S I; M 17; -1,07 m; MOC, f. inv.

Bibliografie: MBR, p. 256, nr. 6a.

41. Monedă indescifrabilă.
Cu; D = 23×23,9 mm; G = 4,92 g.
S II; M 20; -0,95 m; MOC, f. inv.

Bibliografie / Bibliography

- Avram, Ciobotea 1998:** C. Avram, D. Ciobotea, *Bisericile Craiovei*, Craiova, 1998.
- Avram et alii 2005:** C. Avram (coordonator), P.-E. Barbu, D. Ciobotea, V. Osiac, *Dicționarul istoric al localităților din județul Dolj. Craiova*, Craiova, 2005.
- Brătescu 2017:** Iuliana Brătescu, *Mahalaua în Țările Române. Date privind originea și evoluția ei în secolele XVI-XVIII*, *Historia Urbana*, XXV, 2017, p. 159-172.
- Bulat 1924:** T. G. Bulat, *O statistică a Craiovei din 1838*, AO, III, 16, 1924, p. 535-536.
- Burada 2006:** T. T. Burada, *Datinile poporului român la înmormântări*, București, 2006.
- Butnariu 1998:** V. M. Butnariu, *Moldova între „spații monetare” și „rațiuni de stat”*. *Anii 1574–1612*, SCN, XII, 1997 (1998), p. 157-172.
- Butnariu 2004:** V. M. Butnariu, *Transilvania în relațiile internaționale. Interferențe politice și monetare (1526-1714)*, Iași, 2004.
- Butnariu 2005:** V. M. Butnariu, *Note numismatice (V)*, ArhMold, XXVII, 2004 (2005), p. 265-285.
- Buzatu 1960a:** D. Buzatu, *Documente – O condică cu acte vechi*, MO, XII, 5-6, 1960, p. 376-381.
- Buzatu 1960b:** D. Buzatu, *Biserica Ungurenilor din Craiova*, MO, XII, 9-12, 1960, p. 646-652.
- Buzatu 1961:** D. Buzatu, *Însemnări: numele bisericilor din Craiova*, MO, XIII, 7-8, 1961, p. 604-613.
- Cantacuzino, Trohani 1979:** Gheorghe Cantacuzino, George Trohani, *Săpăturile arheologice de la Cătălui-Căscioarele, jud. Ilfov*, CA, III, 1979, p. 261-328.
- Cantacuzino, Trohani 1981:** Gheorghe Cantacuzino, George Trohani, *Cercetările arheologice de la Cernica-Mănăstire*, CA, IV, 1981, p. 200-239.
- Chirilă et alii 1980:** E. Chirilă, N. Gudea, V. Lazăr, A. Zrinyi, *Tezaurul monetar de la Băgaciu, sec. XIV-XVI, în Tezaur și descoperiri monetare din Muzeul Județean Mureș, Tîrgu-Mureș*, 1980, p. 44-80.
- Chițescu et alii 1979:** L. Chițescu, N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, *Cercetări arheologice la Piua Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița*, CA, III, 1979, p. 199-246.
- Dinculescu 1942:** N. Gh. Dinculescu, *Bisericile Craiovei – un capitol din trecutul orașului*, Craiova, [1942].
- Dumitrescu, Bâsceanu 2019:** R. G. Dumitrescu, M. C. Bâsceanu, *Hărți vechi din patrimoniul Muzeului Olteniei*, Craiova, 2019.
- Georgescu 1939:** A. Georgescu, *Mahalalele Craiovei*, AO nr. 104-106, 1939, p. 391-406.

- Georgescu et alii 1977:** T. Georgescu, C. Bărbăcioru, F. Firan (coord.), *Istoria Craiovei*, Craiova, 1977.
- Ghițescu 2019:** C. Ghițescu (coord.), *Salonul Național de Restaurare*, Craiova, 2019.
- Herinek 1970:** L. Herinek, *Österreichische Münzprägungen von 1740-1969*, Wien, 1970.
- Huszár 1979:** L. Huszár, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, München-Budapest, 1979.
- Ionescu 1957:** I. Ionescu, *Prăznuirea hramului bisericii Ungurenilor*, MO, IX, 11-12, 1957, p. 804-805.
- Ionescu 1965:** I. Ionescu, *Documente: Catagrafia Episcopiei Râmnicului. Județul Dolj*, MO, XVII, 5-6, 1965, p. 434-457.
- Mănuclu-Adameșteanu 1980:** Gh. Mănuclu-Adameșteanu, *Necropola medievală de la Enisala (Raport preliminar de săpătură)*, Peuce, VIII, p. 473-496.
- Mănuclu-Adameșteanu, Pîrvulescu 2011:** Gh. Mănuclu-Adameșteanu, D. C. Pîrvulescu, *Monede medievale și moderne descoperite în București și împrejurimi (secolele XV-XIX), în O jumătate de veac în slujba istoriei Bucureștilor. Omagiu Profesorului Panait Ion Panait la 80 de ani*, II, 2011, p. 334-372.
- Mănuclu-Adameșteanu et alii 2015:** Gh. Mănuclu-Adameșteanu, R. I. Popescu, I. Poll, A. Diana, A.-M. Velter, *Cercetări arheologice la biserica Sf. Nicolae „Albă”*, București, 2015.
- Mil-Demetrescu 1925:** G. Mil-Demetrescu, *Din istoria Craiovei. Vechi denumiri de mahalale din Craiova*, AO, IV, 18-19, 1925, p. 112-204.
- Murgescu 1996:** B. Murgescu, *Circulația monetară în Țările Române în secolul al XVI-lea*, București, 1996.
- Opriș 1988:** I. Opriș, *Pagini din istoria restaurării monumentelor istorice bisericești din Craiova 1850-1950*, MO, XL, 5, 1988, p. 106-120.
- Panea 2003:** N. Panea, *Gramatica funerarului*, Craiova, 2003.
- Pere 1968:** N. Pere, *Osmanlilara Madenî Paralar*, Istanbul, 1968.
- Pohl 1982:** A. Pohl, *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters, 1300-1540*, Graz-Budapest, 1982.
- Popescu-Cilieni, Bălintescu 1957:** I. Popescu-Cilieni, Al. Bălintescu, *Meșteșugari și neguțători din trecutul Craiovei. Documente (1666-1865)*, București, 1957.
- Scripcariu 2003:** A. Scripcariu, *Evoluția zonei Mântuleasa din vremea mahalalei până astăzi*, BMIM, XVII, 2003, p. 377-400.
- Scripcariu 2004:** A. Scripcariu, *Despre relația mahala – parohie în câteva documente bucureștene de la mijlocul secolului al XIX-lea*, BMIM, XVIII, 2004, p. 167-170.
- Stănculescu 2000:** I. Stănculescu, *Apariția și evoluția denumirilor de străzi din București*, BMIM, XIV, 2000, p. 137-185.
- Stănică et alii 2005-2006:** A.I Stănică, S. C. Ailincăi, A. Ignat, I. Zvîncă, *Noi descoperiri funerare de pe teritoriul localității Enisala (com. Sarichiol, jud Tulcea)*, Peuce, s.n. III-IV, 2005-2006, p. 317-330.
- Sultan 1977:** J. Sultan, *Coins of the Ottoman Empire and The Turkish Republic*, Thousand Oaks, 1977.
- Toropu 1972:** O. Toropu, *Oltenia în secolele IV-X în lumina arheologiei și numismaticii (teză de doctorat)*, Craiova, 1972.

- Vasiliu 1995:** I. Vasiliu, *Cimitirul medieval de la Isaccea. Biserica Sf. Gheorghe*, Peuce, XI, p. 373-409.
- Vincenz 1926:** A. Vincenz, *Din trecutul Craiovei*, AO, V, 27, 1926, p. 324-336.
- Vîlcu 2009:** A. Vîlcu, *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1687-1807*, Brăila, 2009.
- Voiculescu 1997:** S. Voiculescu, *Parohia – spațiu de agregare religioasă, socială și urbanistică*, Secolul XX, 4, 1997, p. 146-154.

Lista ilustrațiilor / List of illustrations

- Plansa I.** Schița de plan a Mahalalei Ungureni, după planul general al Craiovei din 1861 (*apud* Georgescu 1939, p. 395).
- Plate I.** Sketch plan of the Ungureni Slum from 1861 (*apud* Georgescu 1939, p. 395).
- Plansa II.** Planul nr. 1 al Orașului Craiova 1897 (*apud* Dumitrescu, Bâsceanu 2019, p. 25).
- Plate II.** Plan no. 1 of Craiova in 1897 (*apud* Dumitrescu, Bâsceanu 2019, p. 25).
- Plansa III.** Planul cercetării arheologice de la Biserica Sf. Nicolae Ungureni (2018-2019).
- Plate III.** Archaeological research at St. Nicholas Ungureni Church (2018-2019).
- Plansa IV.** Secțiunea I (laterală nordică a bisericii).
- Plate IV.** Section I (North side of the church).
- Plansa V.** Secțiunea I: 1. M 1-3 (-0,35-0,45 m); 2. Ulcică (-0,50 m); 3. M 4 (-0,70 m).
- Plate V.** Section I: M 1-3 (-0.35-0.45 m); 2. Pitcher (-0.50 m); 3. M 4 (-0.70 m).
- Plansa VI.** Secțiunea I: 1. M 16 (-1,07 M); 2. M 17 (-1,07 m); 3. M 18 (-1,07 m).
- Plate VI.** Section I: 1. M 16 (-1.07 M); 2. M 17 (-1.07 m); 3. M 18 (-1.07 m).
- Plansa VII.** Secțiunea II (laterală sudică a bisericii).
- Plate VII.** Section II (South side of the church).
- Plansa VIII.** Secțiunea II (laterală sudică a bisericii); 2. S II, M 21 (-1,20 m).
- Plate VIII.** 1. Section II – (South side of the church); 2. S II, M 21 (-1.20 m).
- Plansa IX.** Secțiunea II: 1. Zidul adosat; 2. M 8 (-0,85 m); 3. M 11 (-0,85 m).
- Plate IX.** Section II: 1. Attached wall; 2. M 8 (-0.85 m); 3. M 11 (-0.85 m).
- Plansa X.** Secțiunea III (laterală estică).
- Plate X.** Section III (East side).
- Plansa XI.** Secțiunea III: M 8 (-0,65 m).
- Plate XI.** Section III: M 8 (-0.65 m).
- Plansa XII.** Secțiunea III: 1. M 9-11 (-0,80 - 0,90 m); 2. M 15-16 (-0,85 - 0,95 m).
- Plate XII.** Section III: 1. M 9-11 (-0.80 - 0.90 m); 2. M 15-16 (-0.85 - 0.95 m).
- Plansa XIII.** 1. Secțiunea IV (laterală vestică); 2. Secțiunea I – CPL (- 1,20 m).
- Plate XIII.** Section IV (West side); 2. Secțiunea I – CPL (- 1.20 m).
- Plansa XIV.** 1. Cărămidă cu semnul crucii; 2-4. Ceramică daco-romană (S I, -0,85-1 m și S III, *passim*); 5-6. Corn prelucrat (S I, -0,85-1 m).
- Plate XIV.** 1. Brick with the sign of the cross; 2-4. Dacian-Roman pottery (S I, -0.85-1 m and S III, *passim*); 5-6. Processed horn (S I, -0.85-1 m).
- Plansa XV.** Ceramică daco-romană. S I – 1,60-1,65 m.
- Plate XV.** Dacian-Roman ceramic materials. S I – 1.60-1.65 m.

Plansa XVI. Ceramică medieval-timpurie din S I, adâncimi diferite: -0,85-1 m (1-2), -1,35-1,45 m (4-5), -1,60-1,65 m (3).

Plate XVI. Early medieval ceramic materials from SI, various depths: -0.85-1 m (1-2), -1.35-1.45 m (4-5), -1.60-1.65 m (3).

Plansa XVII. Secțiunea I. Ceramică: 1-6. Fragmente ulcele (-0,20-0,60 m); 7. Fragment strachină, M 1.

Plate XVII. Section I. Pottery: 1-6. Pitcher fragments (-0.20-0.60 m); Dish fragment, M1.

Plansa XVIII. Secțiunea I. Ceramică: 1-3. Ulcică, M 6; 5-6. Farfurie, M 8-9; 4. Fragment vas sticlă, M 6.

Plate XVIII. Section I. Pottery: 1-3. Pitcher, M6; 5-6. Plate, M 8-9; 4. Glass fragment, M6.

Plansa XIX. Secțiunea I Ceramică: 1-2. Farfurie, M 8-9; 3. Ulcică (-0,50 m).

Plate XIX. Section I. Pottery: 1-2. Plate, M 8-9; 3. Pitcher (-0.50 m).

Plansa XX. Secțiunea III. Ceramică: 1-2. Ulcică; 3. M 15; 4-5. M 16.

Plate XX. Section III. Pottery: 1-2. Pitcher; 3. M 15; 4-5. M 16.

Plansa XXI. Inele. Secțiunea I: 1. M 4; 2. M 6; 3. M 16; 4. M 17.

Plate XXI. Rings. Section I: 1. M 4; 2. M 6; 3. M 16; 4. M 17.

Plansa XXII. Inele. Secțiunea I: 1. M 18; Secțiunea II: 2. M 20; Secțiunea III: 3. M 10; 4. M 16.

Plate XXII. Rings. Section I: 1. M 18; Section II: 2. M 20; Section III: 3. M 10; 4. M 16.

Plansa XXIII. Obiecte de podoabă și accesorii vestimentare: 1. Cercel, S I, M 4; 2. Cercel, S III, M 10; 3. Verigă, S I, M 1; 4. Ac decorativ, S I, M 18; 5-6. Fragmente ale unui lanț/cordon, S I, M 4.

Plate XXIII. Adornments and clothing accessories: 1. Earring, S I, M 4; 2. Earring, S III, M 10; 3. Ring, S I, M 1; 4. Decorative pin, S I, M 18; 5-6. Fragments from a belt, S I, M 4.

Plansa XXIV. Nasturi și butoni: 1. S I, M 16; 2. S I, M 17; 3. S II, M 8; 4-5. S I, M 18, cu detaliul modelului; 6. S II, M 1; 7. S II, M 8; 8. S II, M 20.

Plate XXIV. Buttons: 1. S I, M 16; 2. S I, M 17; 3. S II, M 8; 4-5. S I, M 18, with a detailed pattern; 6. S II, M 1; 7. S II, M 8; 8. S II, M 20.

Plansa XXV. 1-4 Fragmente țesătură S III, M 15; 5. Butoni S I, M 18; 6. Butoni S II, M 20.

Plate XXV. 1-4. Textile fragments S III, M 15; 5. Buttons S I, M 18; 6. Buttons S II, M 20.

Plansa XXVI. 1-2. Fir metalic - detaliu S III, M 8; 3. Ace de prindere S III, M 8; 4. Ciucure S III, M 8; Copci de prindere: 5. S I, M 4; 6. S I, M 6; 7. S I, M 16; 8. S I, M 17.

Plate XXVI. 1-2. Metal wire - detail S III, M 8; 3. Clamping needles S III, M 8; 4. Tassel S III, M 8; Clamping stitches: 5. S I, M 4; 6. S I, M 6; 7. S I, M 16; 8. S I, M 17.

Plansa XXVII. 1. Denar Rudolf II; 2. 10 Kreuzer Maria Theresia; 3. Para Ahmed III; 4. Akçe Ahmed III.

Plate XXVII. 1. Denar Rudolf II; 2. 10 Kreuzer Maria Theresia; 3. Para Ahmed III; 4. Akçe Ahmed III.

Plansa XXVIII. 1. Para Mahmud II anul 2 al domniei; 2. Para Mahmud II anul 27 al domniei; 3. Para Mahmud II anul 28 al domniei; 4. Para Abdul Medjid I.

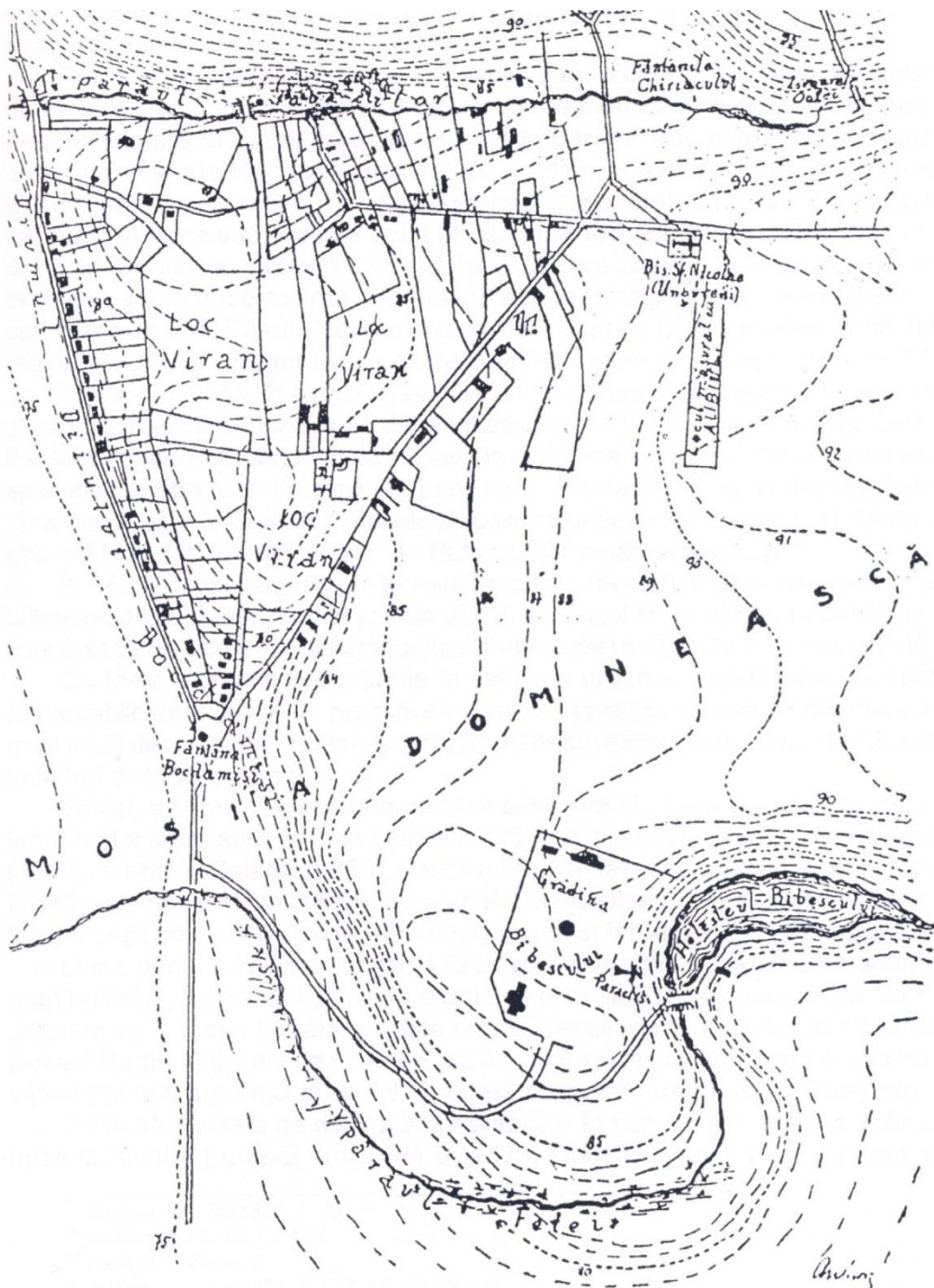
Plate XXVIII. 1. Para Mahmud II second year of reign; 2. Para Mahmud II 27th year of reign; 3. Para Mahmud II 28th year of reign; 4. Para Abdul Medjid I.

Plansa XXIX. 1-2. 1 Kreuzer Franz II (I); 3. 3 Kreuzer Franz II (I); 4. 6 Kreuzer Franz Joseph.

Plate XXIX. 1-2. 1 Kreuzer Franz II (I); 3. 3 Kreuzer Franz II (I); 4. 6 Kreuzer Franz Joseph.

Planșa XXX. 1-2. 2 bani Carol I; 3-4. 5 bani Carol I.

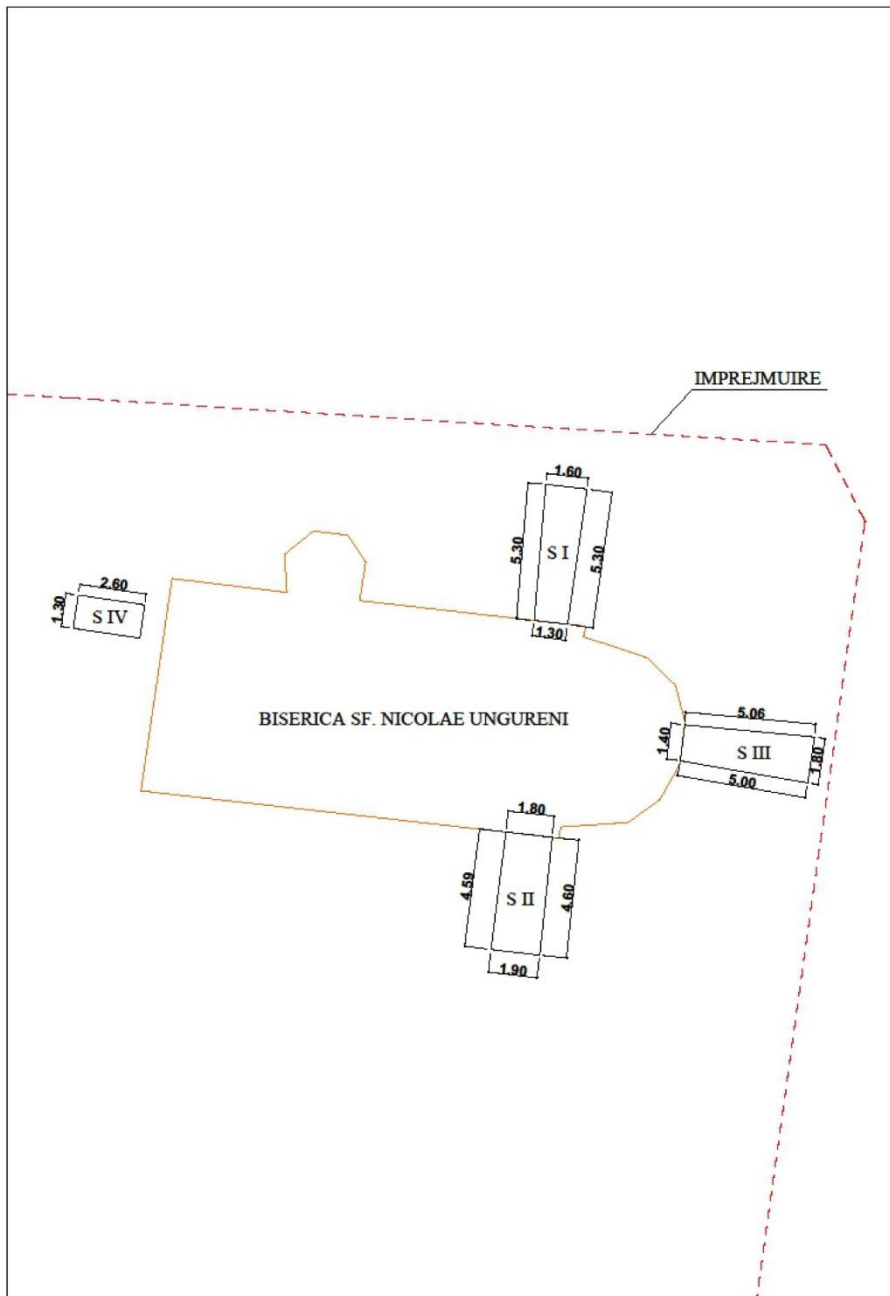
Plate XXX. 1-2. 2 bani Carol I; 3-4. 5 bani Carol I.

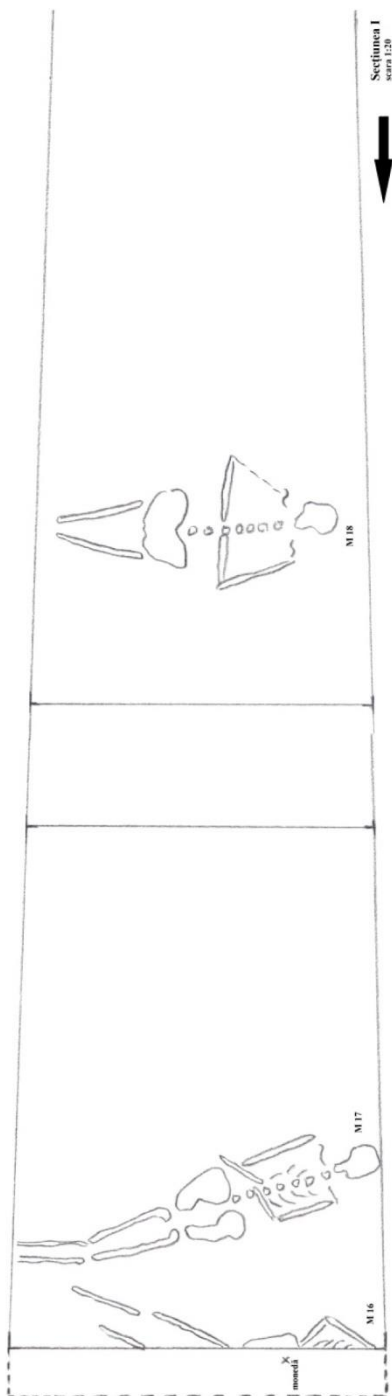
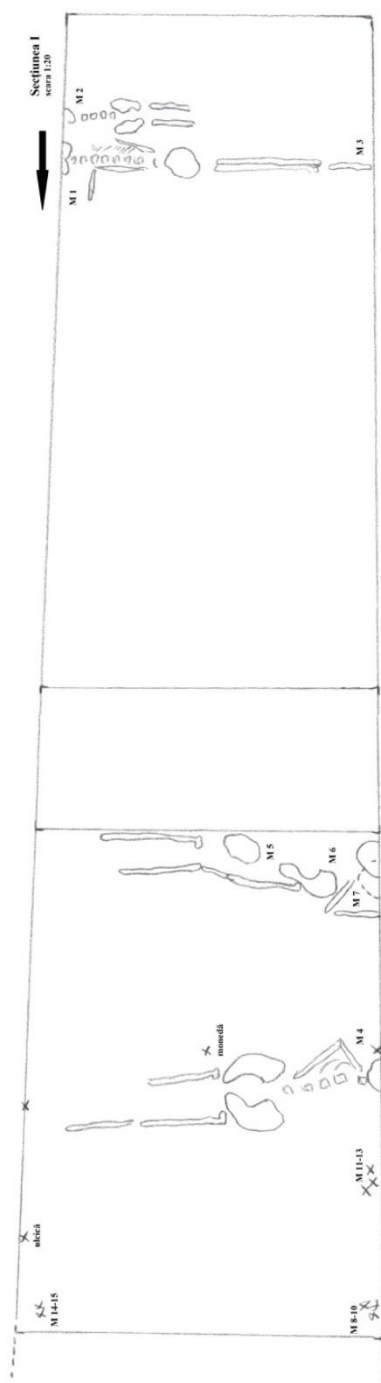
Planșa I. Schița de plan a Mahalalei Ungureni, după planul general al Craiovei din 1861 (apud Georgescu 1939, p. 395).

Planşa II. Planul nr. 1 al Oraşului Craiova 1897 (apud Dumitrescu, Bâsceanu 2019, p. 25).

Planșa III. Planul cercetării arheologice de la Biserica Sf. Nicolae Ungureni (2018-2019).

Planșa IV. Secțiunea I (laterală nordică a bisericii).

1.

2.

3.

Planșa V. Secțiunea I: 1. M 1-3 (-0,35-0,45 m); 2. Ulciță (-0,50 m); 3. M 4 (-0,70 m).

1.

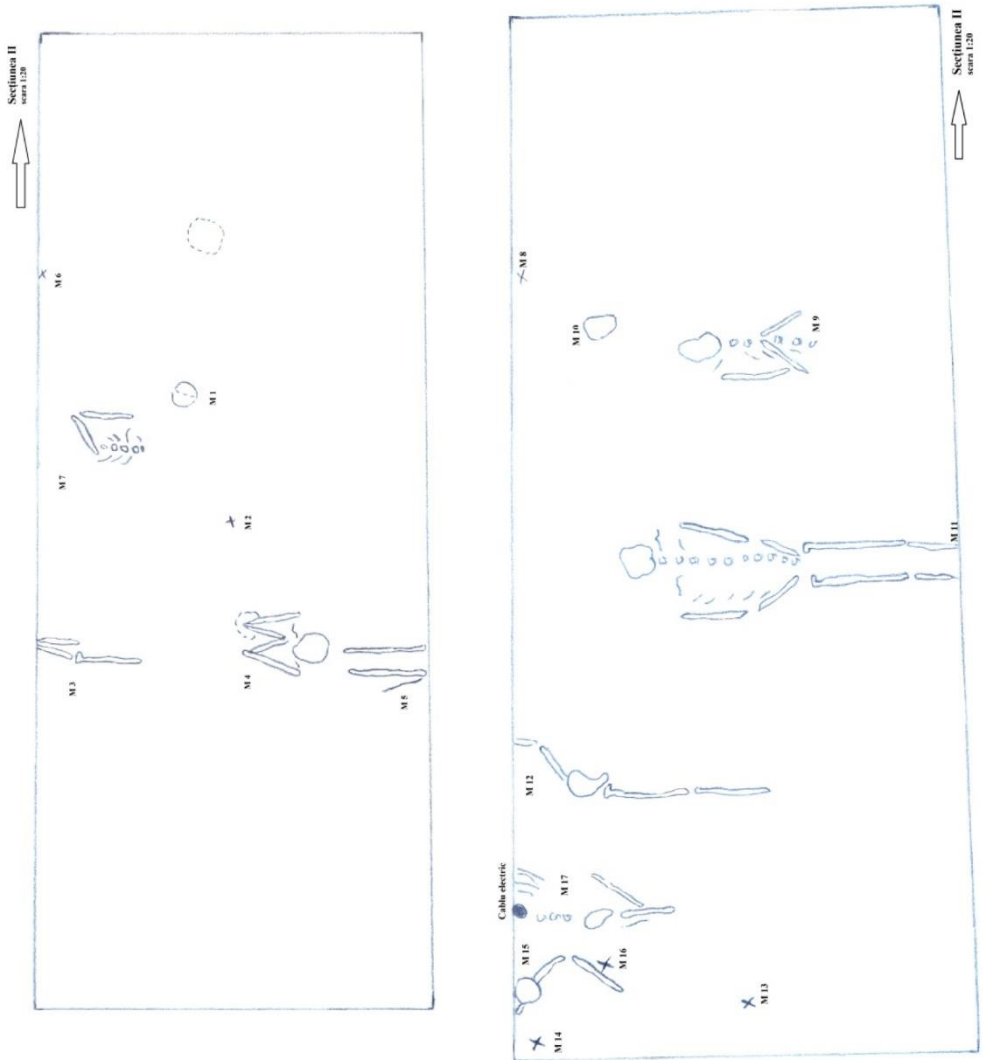
2.

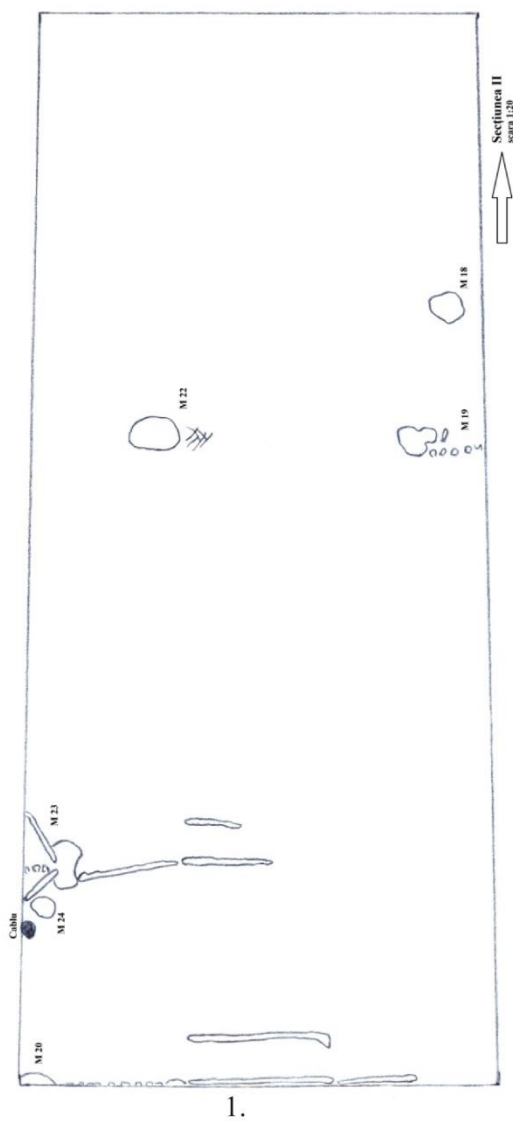
3.

Planșa VI. Secțiunea I: 1. M 16 (-1,07 M); 2. M 17 (-1,07 m); 3. M 18 (-1,07 m).

Planșa VII. Secțiunea II (laterală sudică a bisericii).

2.

Planșa VIII. 1. Secțiunea II (laterală sudică a bisericii); 2. S II, M 21 (-1,20 m).

1.

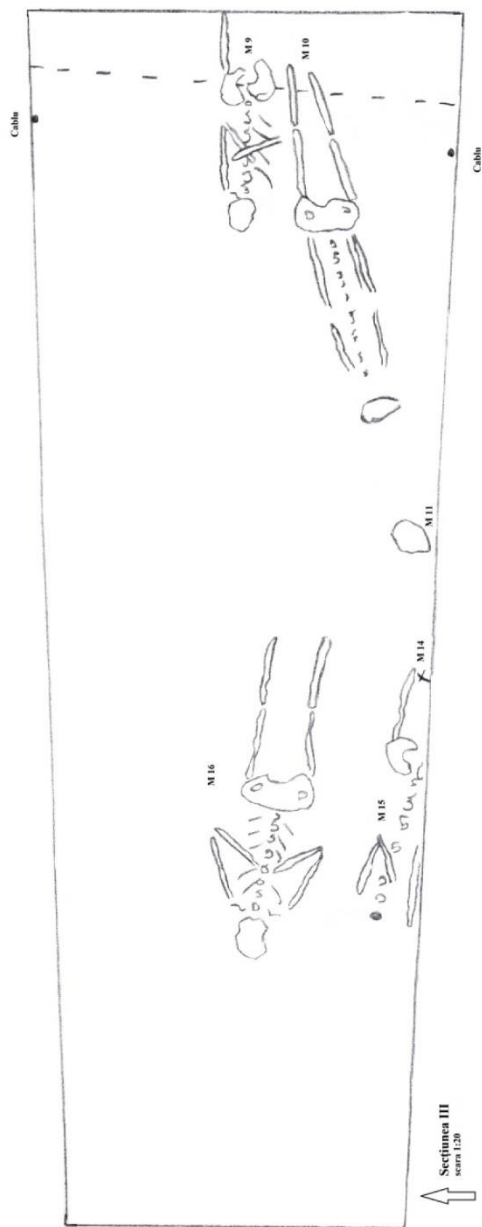
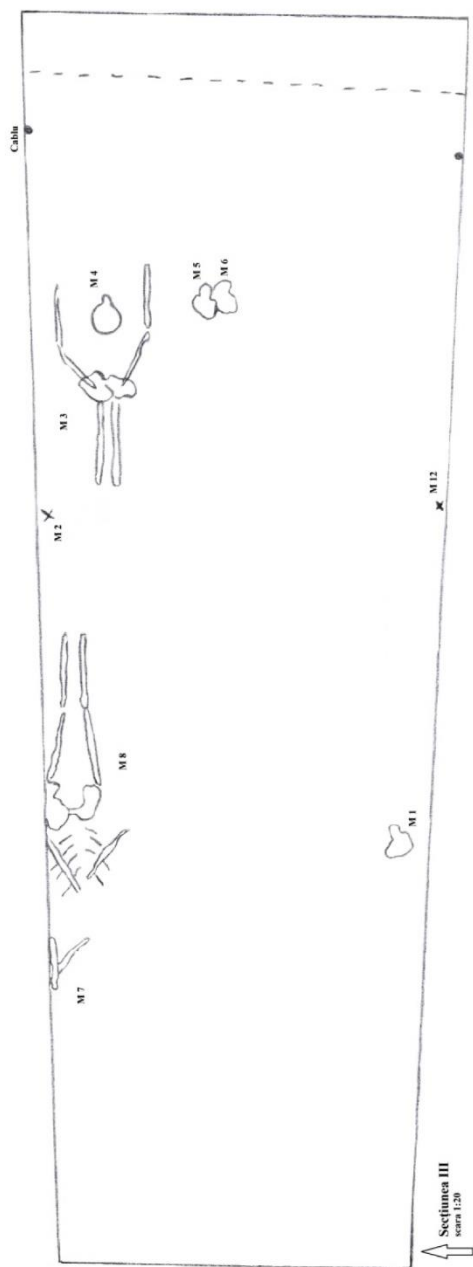

2.

3.

Planșa IX. Secțiunea II: 1. Zidul adosat; 2. M 8 (-0,85 m); 3. M 11 (-0,85 m).

Planșa X. Secțiunea III (laterală estică).

1.

2.

Planșa XI. Secțiunea III: M 8 (-0,65 m).

1.

2.

Planșa XII. Secțiunea III: 1. M 9-11 (-0,80 - 0,90 m); 2. M 15-16 (-0,85 - 0,95 m).

1.

2.

Planșa XIII. 1. Secțiunea IV (laterală vestică); 2. Secțiunea I – CPL (- 1,20 m).

Planșa XIV. 1. Căramidă cu semnul crucii; 2-4. Ceramică daco-romană (S I, -0,85-1 m și S III, passim); 5-6. Corn prelucrat (S I, -0,85-1 m).

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Planșa XV. Ceramică daco-romană. S I – 1,60-1,65 m.

1.

4.

2.

3.

5.

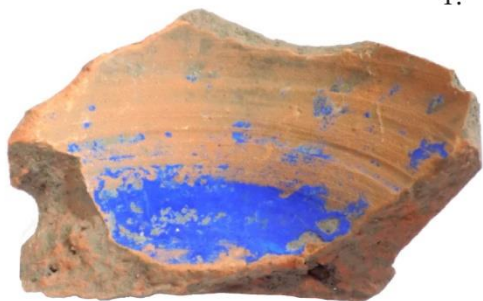
Planșa XVI. Ceramică medieval-timpurie din S I, adâncimi diferite: -0,85-1 m (1-2), -1,35-1,45 m (4-5), -1,60-1,65 m (3).

1.

2.

3.

4.

5.

7.

6.

Planșa XVII. Secțiunea I. Ceramică: 1-6. Fragmente ulcele (-0,20-0,60 m);
7. Fragment strachină, M 1.

1.

3.

2.

4.

5.

6.

Planșa XVIII. Secțiunea I. Ceramică: 1-3. Ulcică, M 6; 5-6. Farfurie, M 8-9; 4. Fragment vas sticlă, M 6.

1.

2.

3.

Planșa XIX. Secțiunea I Ceramică: 1-2. Farfurie, M 8-9; 3. Ulciță (-0,50 m).

Planșa XX. Secțiunea III. Ceramică: 1-2. Ulcică; 3. M 15; 4-5. M 16.

Planșa XXI. Inele. Secțiunea I: 1. M 4; 2. M 6; 3. M 16; 4. M 17.

Planșa XXII. Inele. Secțiunea I: 1. M 18; Secțiunea II: 2. M 20; Secțiunea III: 3. M 10; 4. M 16.

1.

2.

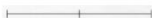
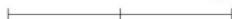
3.

4.

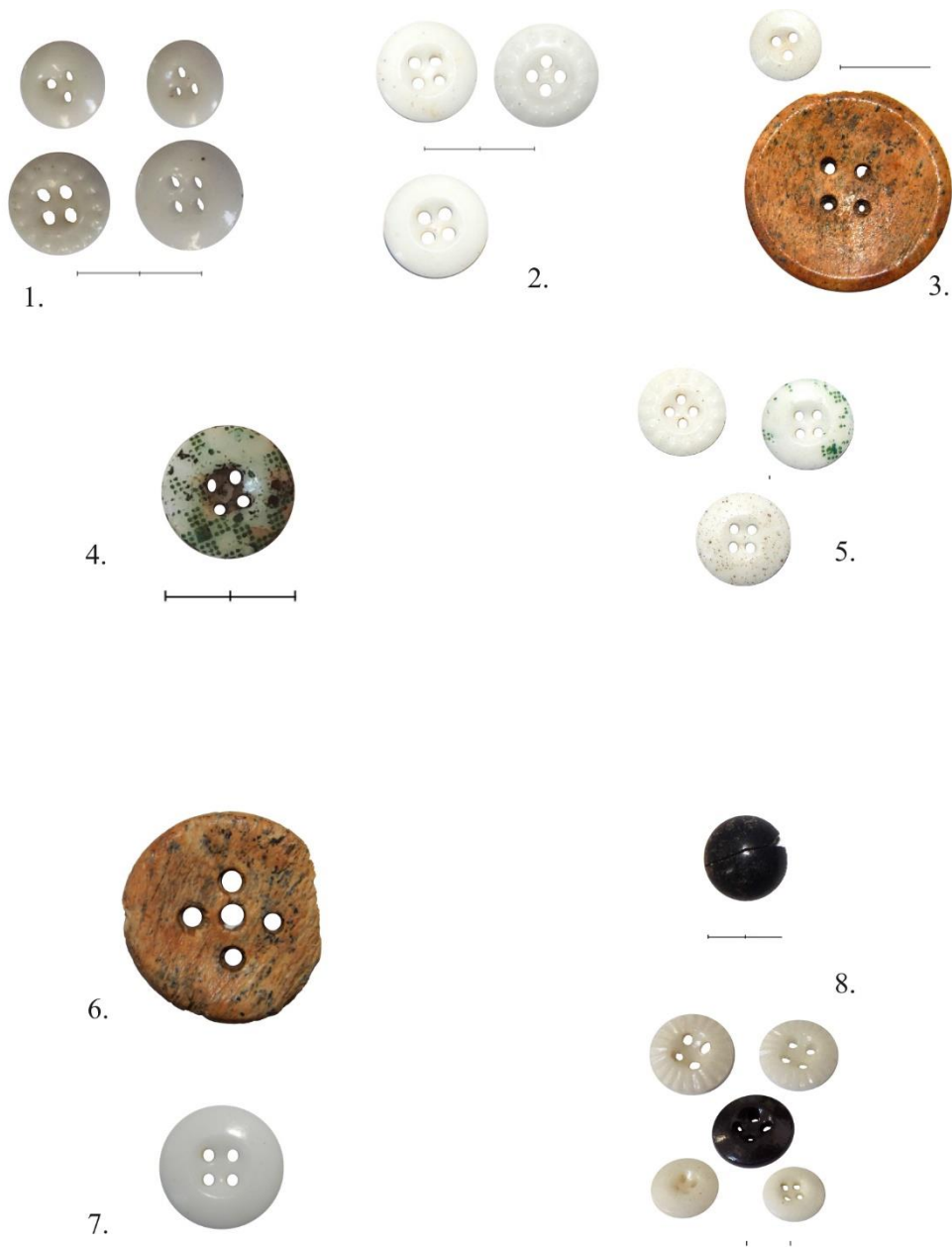
5.

6.

Planșa XXIII. Obiecte de podoabă și accesorii vestimentare: 1. Cercele, S I, M 4; 2. Cercele, S III, M 10; 3. Verigă, S I, M 1; 4. Ac decorativ, S I, M 18; 5-6. Fragmente ale unui lanț/cordon, S I, M 4.

Planșa XXIV. Nasturi și butoni: 1. S I, M 16; 2. S I, M 17; 3. S II, M 8; 4-5. S I, M 18, cu detaliul modelului; 6. S II, M 1; 7. S II, M 8; 8. S II, M 20.

1.

2.

3.

4.

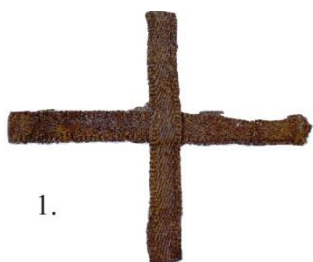
5.

6.

Planșa XXV. 1-4 Fragmente țesătură S III, M 15; 5. Butoni S I, M 18; 6. Butoni S II, M 20.

1.

2.

3.

4.

5.

7.

6.

8.

Planșa XXVI. 1-2. Fir metalic - detaliu S III, M 8; 3. Ace de prindere S III, M 8; 4. Ciucure S III, M 8; Copci de prindere: 5. S I, M 4; 6. S I, M 6; 7. S I, M 16; 8. S I, M 17.

1.

2.

3.

4.

Planșa XXVII. 1. Denar Rudolf II; 2. 10 Kreuzer Maria Theresia; 3. Para Ahmed III; 4. Akçe Ahmed III.

1.

2.

3.

4.

Planșa XXVIII. 1. Para Mahmud II anul 2 al domniei; 2. Para Mahmud II anul 7 al domniei; 3. Para Mahmud II anul 28 al domniei; 4. Para Abdul Medjid I.

Plaușa XXIX. 1-2. 1 Kreuzer Franz II (I); 3. 3 Kreuzer Franz II (I); 4. 6 Kreuzer Franz Joseph.

1.

2.

3.

4.

Plaușa XXX. 1-2. 2 bani Carol I; 3-4. 5 bani Carol I.